

Kvinnans ställning i kyrkan

Vad lär Bibeln?

Av kyrkoherde Sten Rydh
Evangelisk-lutherska kyrkan
i Sverige

Innehåll	sid
Inledning	3
Skapelseordningen	3
Hustavlan	6
Prästämberet	8
Kyrkan styrelse	12
Andra styrelseformer	18
Kvinnans ställning	21
Tidsbundna seder?	26
Kvinnan tige i församlingen	27
Litteratur	33

Första sidans bild:

Altaret i en australiensisk, luthersk kyrka

Foto: Sten Rydh

Inledning

Frågan om det är rätt att ha kvinnliga präster och kvinnliga ledamöter i kyrkans styrande organ har varit föremål för många debatter och stridigheter. Syftet med denna skrift är att se vad Bibeln själv lär i dessa frågor och sätta in dem i ett större sammanhang.

Det måste först klargöras vad Bibeln lär om skapelseordningen, prästämbetet och frågan om hur kyrkan skall styras. Därefter behandlas frågan om kvinnans ställning i ämbete och kyrkostyrelse. Här berörs frågor om vad som kan vara tidsbundna sedvänjor i kyrkan och vad som har allmän giltighet också för vår tid.

Skapelseordningen

Bibeln lär tydligt och klart att det redan från världens skapelse finns vissa bestämda ordningar. Människan skapades till Guds avbild. Gud är den högste, den allsmäktige, som skapat hela universum på sex dagar. Gud talar till hela mänskligheten genom naturen och samvetet, då vi med vårt förstånd kan inse att allt det underbara som finns i skapelsen inte kan ha kommit till av sig självt utan måste ha en allsmäktig skapare som upphovsman. Men denna naturliga uppenbarelse är fördunklad av synden. Därför har Gud efter syndafallet gett oss sitt uppenbarade Ord genom profeter och apostlar så att vi skall veta hur Gud i sin kärlek har sänt sin ende Son för att frälsa oss från alla synder och föra oss till den himmelska saligheten. Utan detta ord skulle ingen människa kunna finna vägen till Gud eller veta vem han är.

Redan genom själva naturen kan vi se och förstå att man och kvinna är skapade på olika sätt och att de hör nära samman och harmonierar med varandra genom sina olika egenskaper och uppgifter. Mannen är i allmänhet fysiskt starkare, medan kvinnan i allmänhet har ett svagare och mjukare väsen. Kvinnan föder barnen medan mannen skyddar sin familj mot hotande faror och har av Gud fått uppgiften att arbeta så att familjen får mat och bostad och det skydd och värn som behövs. Både man och kvinna skall hjälpa och älska varandra, men redan skapelsen visar på dessa skillnader, vilka dock idag mer och mer ifrågasätts.

Går vi sedan till det uppenbarade ordet ser vi att Guds vilja är det skall råda vissa ordningar i skapelsen. Bibeln lär att man och kvinna är skapade för varandra, men också att det råder en särskild ordning då mannen skall vara den ledande och kvinnan skall underordna sig. Vidare är det tydligt att människan är överordnad hela den övriga skapelsen, med undantag av änglarna, som dock uttryckligen sägs vara skapade till människans tjänst och till att lova och prisa Gud. Människan är satt att råda över djuren och den övriga skapelsen. Efter syndafallet har särskilt mannen fått uppdraget att arbeta intensivt ”i sitt anletes svett” för att försörja hustru och barn. Och kvinnan skall ”med smärta” föda sina barn och tillsammans med mannen fostra dem. Barnen skall därvid lyda sina föräldrar, medan hustrun å sin sida också skall underordna sig och lyda mannen. Denna skapelseordning är i vår tid som ett rött skynke för det moderna tänkandet, där man inte vill veta av några sådana skapelseordningar. Där lärs istället att alla skall självständiga individer med samma rättigheter utan vare sig under- eller överordning. Detta gäller också den världsliga regeringen, där man menar att ”folket” alltid skall styra och att det inte kan eller bör finns någon överhet som är av Gud.

Några viktiga bibelställen är följande:

I begynnelsen skapade Gud himmel och jord (Gen. 1:1).

För på sex dagar gjorde Herren himlen och jorden och havet och allt som är i dem, men på sjunde dagen vilade han. Därför har Herren välsignat sabbatsdagen och helgat den (Ex. 20:11).

Han (Kristus) är den osynlige Gudens avbild, förstfödd före allt skapat, för i honom skapades allt i himlen och på jorden: synligt och osynligt, tronfurstar och herradömen, härskare och makter – allt är skapat genom honom och till honom (Kol. 1:15f).

Gud sade: ”Låt oss göra människor till vår avbild, lika oss. De ska råda över havets fiskar och himlens fåglar, över boskapsdjuren och hela jorden och alla kräldjur som rör sig på jorden.” Och Gud skapade människan till sin avbild, till Guds avbild skapade han henne, till man och kvinna skapade han dem. Och Gud välsignade dem och sade till dem: ”Var fruktsamma och föröka er, uppfyll jorden och lägg den under er. Råd över havets fiskar, himlens fåglar och alla djur som rör sig på jorden” (Gen. 1:26-28).

Herren Gud sade: ”Det är inte bra att mannen är ensam. Jag ska göra en medhjälpare åt honom, en som är hans like... Då lät Herren Gud en tung sömn falla över mannen. När han hade somnat, tog han ut ett av hans revben och fyllde dess plats med kött. Och Herren Gud byggde en kvinna av revbenet som han tagit från mannen och förde fram henne till honom.” (Gen. 2:18, 21f).

Till kvinnan sade han: ”Jag ska göra din möda stor när du blir havande. Med smärta ska du föda dina barn. Till din man ska din åtrå vara, och han ska råda över dig.” Till Adam sade han: ”Du lyssnade på din hustru och åt av trädet som jag befälde dig att inte äta av. Därför ska marken vara förbannad för din skull. Med möda ska du livnära dig av den så länge du lever. Törne och tistel ska den bära åt dig, och du ska äta av markens örter. I ditt anletes svett ska du äta ditt bröd tills du vänder åter till jorden, för av den är du tagen. Jord är du, och jord ska du åter bli.” (Gen. 3:16-19)

Det man kan veta om Gud är uppenbart bland dem (människorna), eftersom Gud har uppenbarat det för dem. Ända från världens skapelse syns och uppfattas hans osynliga egenskaper, hans eviga makt och gudomliga natur, genom de verk han har skapat (Rom. 1:19f).

Dåren säger i sitt hjärta: ”Det finns ingen Gud (Ps. 53:2).

Varje människa ska underordna sig den överhet hon har över sig. Det finns ingen överhet som inte är av Gud, och den som finns är tillsatt av honom. Den som motsätter sig överheten går därför emot Guds ordning, och de som gör så drar domen över sig själva (Rom. 13:1f)

Det väcker därför en stor anstöt när den kristna kyrkan även idag hävdar att Bibelns uppenbarade skapelseordningar är allmänt och evigt giltiga. Den moderna teologin har däremot kapitulerat inför nutidens krav och menar att vi inte längre kan följa skapelseordningen på samma sätt som man gjorde i urkyrkan, fornkyrkan och på reformationstiden, ja, långt fram under 1800-talet på väckelsernas tid. För teologin har detta fått katastrofala följder. Det är inte längre som tidigare endast en fråga om att man på vissa punkter ifrågasatte skapelseordningen. Nej, nu ifrågasätts hela läran om skapelsen. Man utgår från att skapelseberättelsen är en myt. Istället för en allsmäktig Gud som i sin vishet skapar allt på sex dagar och som sedan gett tydliga och kärleksfulla bestämmelser och anordningar för människans och hela skapelsens liv sätter man en kaosartad och ateistisk syn, där allting sägs ha uppkommit av sig självt. Ja, man hävdar till och med att den moderna utvecklingsläran skulle ha bevisat att Gud inte finns. Så kallade kristna teologer stämmer sedan in i denna ateistiska och agnostiska kör med lama ord om att det nog ändå är Gud som styr eller åtminstone är inblandad i denna ”vetenskapliga evolution”. Det skall därför klart sägas ifrån att om den moderna evolutionismen är sann, så har Bibeln fel. Som bibeltroende kristna är vi övertygade om att vetenskapen inte kan uttala sig om hur skapelsen verkligen gick till. Deras teorier bygger på vissa förutsättningar som kullkastats ifall det verkligen finns en Gud, som har skapat allt och som är allsmäktig och vars uppenbarelse är tillförlitlig och sann.

Mot den bakgrunden är det klart att bibelns lära om skapelseordningarna väcker anstöt. Detta gäller både den ursprungliga skapelsen av världsalltet och de särskilda ordningar som Gud har uppenbarat både i naturen och genom ordet. Men trots alla försök att få bort dessa naturliga skapelseordningar visar det sig, att vanliga människor runtom i hela världen fortfarande i regel vill leva i vanliga familjer med både pappa, mamma och barn och även med nära kontakter med den äldre generationen och den utvidgade familjen med släktingar och vänner. Familje- och släktbanden är starkare än alla moderna idéer. Man kan inte komma ifrån att ett lyckligt och harmoniskt

familjeliv fortfarande av de flesta människor – oberoende av trosuppfattning och ideologi – ses som mycket viktigt för barnens hälsa och utveckling och man bekymrar sig mycket när gamla människor inte har några nära anförvanter som bryr sig om dem, besöker och hjälper dem. Hur skall det då gå när statens resurser blir mer och mer begränsade i förhållande till all den vård och omsorg som behövs? Den ensidiga individualismen tycks inte leda till något lyckorike och de många experimenten med konstlade familjer ses absolut inte som något ideal bland människor i allmänhet. Många klagar också över att familjerna inte kan vara tillsammans som förr utan hela tiden måste fara åt olika håll för att få livspusslet att gå ihop med den statliga barnomsorgen, långa arbetsdagar och problem som uppstår till följd av de många separationerna och skilsmässorna, ideligen nya relationer och krångliga familjekonstellationer.

För en kristen är det uppenbart att just skapelseordningarna är till för människans bästa. Gud vill att det skall råda harmoni och ordning i både äktenskapet, familjen och samhället. Gud har satt människan som skapelsens krona med uppgiften att råda över skapelsen. Därför finns det också genom skapelsen och naturens rikedom ett överflöd av mat och möjligheter till vackra bostäder och god samhällsgemenskap om bara människan ville sköta detta på det sätt som Gud har bestämt. Men istället förstör människan själv det mesta genom synden, som kommit in i världen. Det råder gräl, avundsjuka, lögn, bedrägerier, stöld, mord, äktenskapsbrott, krig, uppror, ekonomiska orättvisor och miljöförstöring i stor skala. Den mat som finns kommer inte fram till nödlidande människor på grund av krig och motsättningar mellan staterna. Skulden för detta ligger inte i Guds goda skapelseordningar, utan i människans uppror mot Gud. Detta började med Adams och Evas synd och har sedan fortsatt genom alla tider. Om Gud inte hade satt gränser för denna ondska skulle alltsammans för länge sedan ha förstörts. Gud har också bestämt att all synd måste straffas. Det skedde en gång genom den världsvida s.k. syndafloden, då alla människor utom Noa och hans lilla familj utplånades. Enligt Skriften satte då Gud regnbågen som ett tecken synligt för alla, vilket visar att en sådan förstörelse inte mer skall ske så länge världen står. Men när den yttersta dagen kommer skall det också bli en slutgiltig dom, då alla människor skall dömas rättvist. Då blir det uppenbart att Guds skapelseordningar verkligen var av Gud, och att man inte ostraffat kan bryta mot dem.

”Härefter ska jag inte mer förbanna marken för människans skull, för hennes hjärtas tankar är onda ända från ungdomen. Jag ska aldrig mer döda allt levande så som jag nu har gjort. Så länge jorden består ska sådd och skörd, köld och värme, sommar och vinter, dag och natt aldrig upphöra.” (Gen. 8:21f).

Min båge sätter jag i skyn, och den ska vara tecknet på förbundet mellan mig och jorden. När jag låter moln stiga upp över jorden och bågen syns i skyn ska jag tänka på mitt förbund, det som har slutits mellan mig och er och alla levande varelser, allt liv, och vattnet ska inte mer bli en flod som utplånar allt liv (Gen. 9:13ff)

När Människosonen kommer i sin härlighet och alla änglar med honom, då ska han sätta sig på sin härlighets tron. Och alla folk ska samlas inför honom, och han ska skilja dem från varandra som herden skiljer fåren från getterna... Och dessa ska gå bort till evigt straff, men de rättfärdiga till evigt liv. (Matt. 25:31f, 46).

De särskilda skapelseordningarna som Bibeln lär samlade Luther i slutet av sin katekes, i den s.k. hustavlan. Under den kristna tiden i våra länder var hustavlan en levande verklighet för alla människor. Man utgick från att dessa ordningar var givna i Gud redan i skapelsen och giltiga för alla tider. Till hustavlan hörde då också hur man i kyrkan skulle förhålla sig till prästämbetet, vilket är församlingens lärande och styrande ämbete. I den första utgåvan av katekesen 1529 såg hustavlan ut så här:

Hustavlan

Några bibelställen för alla heliga ordningar och stånd.¹ Här kan var och en läsa och förmana sig själv genom det som gäller för hans egen ställning och uppgift.

För biskopar, kyrkoherdar och präster:

En biskop² ska vara oklanderlig, en enda kvinnas man, nykter, förståndig, aktad, gästfri, en god lärare och en Guds förvaltare. Han får inte missbruka vin eller vara våldsam eller oärlig, utan ska vara vänlig, fridsam och fri från penningbegär. Han ska ta väl hand om sin familj och se till att barnen lyder och visar all respekt. Men om någon inte förstår att ta hand om sin egen familj, hur ska han då kunna ta hand om Guds församling? Han får inte vara nyomvänd, så att han blir högmodig och faller under djävulens dom. Han måste också ha gott anseende bland dem som står utanför, så att han inte får dåligt rykte och fastnar i djävulens snara (1 Tim. 3:2-6).

Han ska hålla sig till lärans tillförlitliga ord, så att han både kan uppmuntra med sund undervisning och tillrättavisa motståndarna (Tit. 1:9).

Vad åhörare är skyldiga sina lärare och själasörjare.

Ät och drick vad ni får, för arbetaren är värd sin lön (Luk. 10:7).

Så har också Herren befallt att de som predikar evangeliet ska leva av evangeliet (1 Kor. 9:14).

Men den som får undervisning i ordet bör dela med sig av allt gott till den som undervisar honom. Bedra inte er själva. Gud lurar man inte: det människan sår ska hon också skörda (Gal. 6:6f).

De äldste som sköter sin ledaruppgift väl ska ni anse värda dubbel heder, särskilt dem som arbetar med predikan och undervisning. Skriften säger: Du ska inte binda för munnen på oxen som tröskar, och: Arbetaren är värd sin lön (1 Tim. 5:17f).

Vi ber er, bröder, att uppskatta dem som arbetar bland er och leder er i Herren och förmanar er. Visa dem den största kärlek för det arbete de gör. Håll frid med varandra. Vi uppmanar er, bröder: förmana de oansvariga, uppmuntra de missmodiga, ta hand om de svaga och ha tålmod med alla (1 Tess. 5:12f).

Lyd era ledare och rätta er efter dem, för de vakar över era själar och ska avlägga räkenskap. Låt dem göra det med glädje och inte suckande, för det skulle inte vara lyckligt för er (Hebr. 13:17).

För den världsliga överheten

Varje människa ska underordna sig den överhet hon har över sig. Det finns ingen överhet som inte är av Gud, och den som finns är tillsatt av honom. Den som motsätter sig överheten går därför emot Guds ordning, och de som gör så drar domen över sig själva. De styrande är ju inget hot mot dem som gör det goda, utan mot dem som gör det onda.

Vill du slippa vara rädd för överheten? Gör då det goda, så får du beröm av den. Överheten är en Guds tjänare till ditt bästa. Men gör du det onda ska du vara rädd, för överheten bär inte svärdet utan orsak. Den är en Guds tjänare, en hämnare som straffar den som gör det onda (Rom. 13:1-4).

För medborgarna³

Ge då kejsaren det som tillhör kejsaren, och Gud det som tillhör Gud (Matt. 22:21).

¹ Med ordningar och stånd menar Luther varje människas olika kallelse i både kyrkan och världen. I kyrkan finns det präster och församlingsmedlemmar. I världen finns det överhet (de som regerar och skyddar oss, rättsväsendet, militär och polis, arbetsgivare, lärare, föräldrar) och de som är underordnade (medborgare, anställda, elever, barn). I skapelsen och äktenskapet finns det också en särskilt ordning mellan man och kvinna. De yngre ska visa respekt mot de äldre. Var och en ska troget sköta sitt yrke och sina särskilda uppgifter. Kärleken ska råda i allt. Över allting står Gud och hans heliga ord.

² Folkbibeln har här "församlingsledare" vilket betyder detsamma som "biskop" enligt Luthers översättning. Grekiskan har ordet *episkopos*, biskop, tillsyningsman, den som ska vaka över den kristna församlingen och dess lära.

³ Luther: undersåtarna, de underordnade.

Därför måste man underordna sig den inte bara för straffets skull utan också för samvetets. Det är också därför ni betalar skatt, för de styrande är Guds tjänare och ständigt verksamma för just den uppgiften. Ge alla vad ni är skyldiga dem: skatt åt den som ska ha skatt, tull åt den som ska ha tull, respekt åt den som ska ha respekt och heder åt den som ska ha heder (Rom. 13:5-7).

Först av allt uppmanar jag till bön, åkallan, förbön och tacksägelse för alla människor, för kungar och alla i ledande ställning, så att vi kan leva ett lugnt och stilla liv, på alla sätt gudfruktigt och värdigt. Detta är gott och rätt inför Gud, vår Frälsare (1 Tim. 2:1-3).

Påminn dem om att de ska underordna sig och lyda myndigheter och makthavare⁴ och vara beredda att göra allt som är gott (Tit. 3:1).

Underordna er alla mänskliga myndigheter för Herrens skull, både kejsaren som högste härskare och ståthållarna, som är sända av honom för att straffa dem som gör det onda och hedra dem som gör det goda (1 Petr. 2:13f).

För äkta män

På samma sätt ska ni män leva förståndigt med era hustrur, som är det svagare kärlet. Visa dem aktning som medarvingar till livets nåd så att inget står i vägen för era böner (1 Petr. 3:7).

Ni män, älska era hustrur och var inte hårda mot dem (Kol. 3:19).

För hustrur

Ni hustrur, underordna er era män så som ni underordnar er Herren. En man är nämligen sin hustrus huvud, liksom Kristus är församlingens huvud och själv Frälsare för sin kropp. Så som församlingen underordnar sig Kristus, så ska kvinnorna i allt underordna sig sina män (Ef. 5:22).⁵

På samma sätt ska ni hustrur underordna er era män. ... De underordnade sig sina män, så som Sara lydde Abraham och kallade honom herre. Hennes barn har ni blivit när ni gör det som är gott och inte låter er skrämmas (1 Petr. 3:1, 6).

För föräldrar

Ni fäder, reta inte upp era barn, utan fostra och förmana dem i Herren⁶ (Ef. 6:4).

För barn

Ni barn, lyd era föräldrar i Herren, för det är rätt och riktigt. Hedra din far och din mor – detta är det första budet som har med sig ett löfte – så att det går dig väl och du får leva länge på jorden (Ef. 6:1-3).

För tjänstefolk, arbetare och anställda:

Ni tjänare⁷, lyd era jordiska herrar. Visa dem vördnad och respekt med uppriktigt hjärta, så som ni gör mot Kristus. Var inte ögontjänare som försöker ställa sig in hos människor, utan var Kristi tjänare som gör Guds vilja helhjärtat. Tjäna villigt och glatt, gör det för Herren och inte för människor. Ni vet ju att var och en som gör något gott ska få sin lön av Herren, vare sig han är slav eller fri (Ef. 6:5-8).

För arbetsgivare⁸

Och ni herrar, gör på samma sätt mot era tjänare. Och sluta hota! Ni vet att ni har samme Herre i himlen som de, och han är inte partisk (Ef. 6:9).

⁴ Luther: furstar och överhet.

⁵ Luther har inte med detta bibelställe i den första utgåvan, men det passar väl in här.

⁶ Luther: uppfostra dem i Herrens tukt och förmaning.

⁷ Bibeln har ett och samma ord för både slavar och tjänare. Slaveriet var utbrett på Bibelns tid, och slavarerna uppmanas av aposteln att troget utföra sina uppgifter och på så sätt försöka vinna sinna hedniska herrar för Kristus. Men att vara slavhandlare fördöms som synd (1 Tim. 1:10) (ordet i grundtexten avser någon som med våld tar slavar, vilket kan jämföras med vår tids s.k. trafficking).

⁸ Luther: husbönder och husmödrar.

För de unga

Likaså ni yngre, underordna er de äldre. Och ni alla, klä er i ödmjukhet mot varandra, för Gud står emot de högmodiga men ger nåd åt de ödmjuka. Ödmjuka er därför under Guds mäktiga hand, så ska han upphöja er när tiden är inne (1 Petr. 5:5-6).

För änkor

Den som verkligen är änka och ensamstående sätter sitt hopp till Gud och håller ut i bön och åkallan natt och dag. Men den som lever för lyx⁹ är levande död. (1 Tim. 5:5-6).

För alla i församlingen

Alla andra bud sammanfattas i detta ord: Du ska älska din nästa som dig själv (Rom. 13:9).

Först av allt uppmanar jag till bön, åkallan, förbön och tacksägelse för alla människor (1 Tim. 2:1).

*”När var och en sin uppgift sköter
så går det väl vad än vi möter.”¹⁰*

* * *

Så långt hustavlan. Denna kom att prägla det lutherska livet i våra nordiska folkkyrkor under flera hundra år. Först i vår tid håller allt detta på att upplösas både i samhället, men också i den kristna församlingen. Detta är också säkerligen orsaken till att de aktuella frågorna om kvinnans ställning i den kristna kyrkan idag har blivit så omdiskuterad och ifrågasatt.

Prästämberet

Som redan framgått av hustavlan finns det ett särskilt prästämbete i nya testamentet. Detta ämbete är skilt från det allmänna prästadömet, som alla kristna har i kraft av dopet och tron. Dess uppgift är att offentligt predika och undervisa i ordet och förvalta sakramenten. Dess innehavare har olika namn och beteckningar, t.ex. apostlar, profeter, biskopar, tillsyningsmän, präster, äldste, herdar, lärare, förkunnare, evangelister, änglar. Aposteln Paulus kallar det ”Andens ämbete”, den Helige Ande ges genom ordet och sakramenten. Några viktiga ställen om ämbetet:

Hur mycket större härlighet ska då inte Andens ämbete ha? (2 Kor. 3:8)¹¹

Dessa tolv sände Jesus ut, och han befälde dem: "Gå inte bort till hedningarnas område eller in i någon samarisk stad. Gå i stället till de förlorade fåren av Israels hus (Matt. 10:5f).

Apostlarna sändes först ut till Israels folk. De var kallade av Gud själv till detta ämbete.

Helga dem i sanningen: ditt ord är sanning. Så som du har sänt mig till världen, så har jag sänt dem till världen. Och jag helgar mig för dem, för att också de ska vara helgade i sanningen. Men jag ber inte bara för dem, utan också för dem som kommer att tro på mig genom deras ord. (Joh. 17:17-20).

⁹ Luther: Den som är en rätt änka och ensam sätter sitt hopp till Gud och förblir i bön dag och natt. Men den som lever i vällust är levande död.

¹⁰ Luther: *Ein jeder lern´sein Lection, So wird es wohl im Hause stohn.* (När var och en lär sig sin läxa /gör sin uppgift/ kommer det att stå väl till i hemmet).

¹¹ Folkbibeln översätter här med ”Andens tjänst”, men ordet ”ämbete” uttrycker klarare att det är fråga om ett speciellt, givet och varaktigt ämbete och inte vilken tillfällig tjänst som helst. Grundtextens ord är *διακονία* (diakonia) som kan översättas med både tjänst och ämbete. Luther översätter: ”das Amt, das den Geist gibt” (ämbetet som skänker Anden).

Efter apostlarnas tid är det apostlarnas ord som gäller för alla. Inga nya uppenbarelser ges efter apostlarnas tid, utan ämbetet skall då hålla sig till det apostoliska ordet, som tillsammans med gamla testamentet utgör den kristna kyrkans Bibel.

Jesus sade än en gång till dem: "Frid vare med er! Som Fadern har sänt mig sänder jag er" (Joh. 20:21).

Jesus själv kallades först av Fadern till jorden för att som Präst utföra sitt försoningsverk och för att också vara kyrkans Profet och Konung.

Då trädde Jesus fram och talade till dem och sade: "Åt mig har getts all makt i himlen och på jorden. Gå därför ut och gör alla folk till lärjungar! Döp dem i Faderns och Sonens och den helige Andes namn och lär dem att hålla allt som jag befallt er. Och se, jag är med er alla dagar till tidens slut." (Matt. 28:18-20).

Apostlaämbetet skall förkunna allt vad ordet lär och förkunna de i ordet anbefallda sakramenten, dopet, avlösningen och nattvarden.

Men Hjälparen, den helige Ande som Fadern ska sända i mitt namn, han ska lära er allt och påminna er om allt som jag sagt er (Joh 14:26).

Den helige Ande hjälpte på ett särskilt sätt apostlarna att minnas allt vad Jesus gjort och lärt så att deras skrifter verkligen är ingivna av den Helige Ande.

När pingstdagen kom var de alla samlade. Då hördes plötsligt från himlen ett dån som när en våldsamt storm drar fram, och det fyllde hela huset där de satt. Tungor som av eld visade sig för dem och fördelade sig och satte sig på var och en av dem. Alla uppfylldes av den helige Ande och började tala främmande språk, allteftersom Anden ingav dem att tala (Apg. 2:1-3).

Undret på pingstdagen bekräftade att apostlarna nu fått den helige Ande på ett särskilt sätt, just som Jesus utlovade. Pingstens under bekräftar att den apostoliska undervisningen är kyrkans grund. Här uppfylls också vad som var utlovat hos profeterna.

I församlingen i Antiokia fanns det profeter och lärare: Barnabas, Simeon som kallades Niger, Lucius från Kyrene, Manaen som var fosterbror till landsfurstens Herodes, samt Saulus (Apg (13:1).

Vi ser här hur apostlarna fick efterföljare i ämbetet, enligt Skriftens egna föreskrifter. Tillsammans med aposteln Paulus, som Jesus hade kallat direkt på vägen till Damaskus, hade också andra präster blivit kallade indirekt genom församlingen.

I varje församling utsåg de äldste åt dem, och efter bön och fasta överlämnade de dem åt Herren som de hade kommit till tro på (Apg. 14:23).

Det ord som grekiskan har för "utsåg" (χειροτονήσαντες) innebär att församlingen medverkade i valet av präster med någon form av handuppräckning. Därför bör det i kyrkan vara så att prästerna/biskoparna utser och ordinerar nya präster tillsammans med församlingarna, som bäst känner vars och ens livsföring. Det ligger dock alltid i prästens ämbete att leda prästvalet och att pröva att blivande präster är väl skickade att undervisa.

Jag lämnade dig på Kreta för att du skulle ordna det som återstod och i varje stad insätta äldste efter mina instruktioner. En äldste ska vara fläckfri, en enda kvinnas man, och ha troende barn som inte kan beskyllas för att vara vilda eller upproriska. Församlingsledaren ska som Guds förvaltare vara fläckfri. Han får inte vara självgod, inte häftig, inte missbruka vin, inte vara våldsamt eller girig, utan gästfri, godhjärtad, förståndig, hederlig, gudfruktig och behärskad. Han ska hålla sig till lärans tillförlitliga ord, så att han både kan uppmuntra med sund undervisning och tillrättvisa motståndarna (Tit. 1:5-9).

Lyd era ledare och rätta er efter dem, för de vakar över era själar och ska avlägga räkenskap. Låt dem göra det med glädje och inte suckande, för det skulle inte vara lyckligt för er (Hebr. 13:17).

Präster skall enligt aposteln förordningar ovan ske "i varje församling" (Apg. 14, κατ' ἐκκλησίαν) och "i varje stad" (Tit. 1, κατὰ πόλιν). Det innebär att ämbetet skall ordnas så att inga kristna lämnas utan ämbete. Hur stort område en lokal församling omfattar är inte givet i Skriften. Men det står uttryckligen att prästerna är satta att "vaka över" de kristnas själar och avlägga räkenskap inför

Herren. Detta måste innebära att församlingen på en ort eller inom ett område skall utse präster som har hand om själavården för alla församlingens medlemmar.

*Och han gav några till **apostlar**, andra till **profeter**, andra till **evangelister** och andra till **herdar** och **lärare**, för att utrusta de heliga till att fullgöra sin tjänst att bygga upp Kristi kropp (Ef. 4:11f, kurs av mig).*

Ämbetet är gåvor till hela Kristi församling. Även om det kan finnas vissa skillnader mellan ämbetsinnehavarnas uppgifter så är det fråga om ett enda, offentligt bibliskt ämbete. Samma personer kallas ibland för både äldste (presbyterer, präster), herdar (kyrkoherdar) och biskopar (ledare, tillsyningsmän). Så gör t.ex. Paulus när han talade med biskoparna i Efesus:

*Från Miletos skickade han bud till Efesos och kallade till sig församlingens **äldste (präster)** (Apg. 20:17)*

*Ge akt på er själva och hela den hjord där den helige Ande har satt er som **ledare (biskopar)**, till att vara **herdar (kyrkoherdar)** för Guds församling som han har köpt med sitt eget blod (Apg. 20:28).*

*Om någon gärna vill ha en **församlingsledares tjänst (biskops ämbete)**, så önskar han sig en god uppgift. En församlingsledare måste vara oklanderlig, en enda kvinnas man, nykter, förståndig, aktad, gästfri och en god lärare (1 Tim. 3:1f).*

Skriften skiljer tydligt mellan dem som är innehavare av prästämbetet och dem som är s.k. lekmän. För att inte riskera att utsudda dessa gränser skriver aposteln:

Inte är väl alla apostlar? Inte är väl alla profeter? Inte är väl alla lärare? (1 Kor. 12:29).

Ingenting i Skriften tyder på att predikoämbetet kunde vara en tillfällig, tidsbegränsad kallelse. Nej, apostlarna och deras efterträdare kallades för hela livet som förkunnare, vilka Herren själv utsett, antingen direkt eller genom kyrkans kallelse. När Judas blev en förrädare förlorade han sitt ämbete, men det var på grund av synd och avfall. Därför skulle Mattias istället insättas som apostel.

För apostlarnas efterträdare är det på liknande sätt. Endast om en präst genom falsk lära eller annan synd avfaller får församlingen avsätta honom och låta en annan präst träda in i hans ämbete. Tanken att prästämbetet skulle kunna betraktas som när en förening eller ett företag kallar personer till olika tidsbegränsade tjänster är felaktig. Gud ångrar inte sina kallelser och nådegåvor, säger Skriften.

Ty sina nådegåvor och sin kallelse kan Gud icke ångra (Rom. 11:29).

En viktig orsak till att en präst inte godtyckligt skall kunna avsättas är att hans ämbete också innebär att tillrättavisa och straffa folket för deras synder. Om prästen inte predikar lagen och uppenbarar synden kan han inte heller på rätt sätt förkunna evangelium och förlåtelsen. Men när lagen predikas i sin skärpa blir ofta några förargade och vill få bort prästen. Det skall då stå klart att sådant inte får ske om det inte är uppenbart att prästen genom villolära eller annan uppenbar synd som han försvarar har förverkat sitt ämbete. Det är också en synd om prästen själv – trots att han är rätteligen kallad och inte på grund av långvarig sjukdom eller andra giltiga skäl kan arbeta längre – lägger ner sitt ämbete. Om han gör det av bekvämlighet eller för att undvika hån och motstånd eller inte längre har lust är detta att jämföra med hur profeten Jona försökte komma undan Herrens kallelse. Men även när en präst blir gammal och orkeslös har han kvar sitt ämbete och skall i likhet med den gamle aposteln Johannes vördas och äras som en Guds präst och äldste.

Tjäna varandra, var och en med den nådegåva han har fått, som goda förvaltare av Guds mångfaldiga nåd. Om någon talar ska han tala i enlighet med Guds ord. Om någon tjänar ska han tjäna med den kraft som Gud ger, så att Gud i allt blir ärad genom Jesus Kristus. (1 Petr. 4:10f).

Nådegåvorna är av två slag. Dels finns det sådana som ges till alla kristna på olika sätt. En kristen har kanske en särskild gåva att kunna trösta och hjälpa sina medkristna medan en annan kristen är skicklig i att undervisa och intresserad av att t.ex. vara söndagsskollärare. Andra kristna har musikaliska gåvor och kan delta i kyrkans musikverksamhet. Somliga gåvor är naturliga, medan andra är övernaturliga. Men dessa gåvor går i varandra och Gud helgar också våra naturliga gåvor. Sedan finns det också gåvor som särskilt hör med till prästämbetet. Där framhävs särskilt gåvan att kunna undervisa och vederlägga motståndarna. Den som inte har sådana gåvor skall inte alls kallas

att bli präst. Men utöver detta ger också Gud särskilda ämbetsgåvor, som hör ihop med kallelsen. Dem som Gud kallar till ämbetet skänker han också nådegåvor till att utföra ämbetets verk. Till detta hör särskilt gåvan att med den helige Andes hjälp kunna förstå Bibelns budskap väl, kunna lära sig de bibliska grundspråken och annan teologi väl och så bli till stor nytta för kyrkan i den viktiga del av ämbetet som består i att kunna stå fast när kyrkan möter motstånd, kunna vederlägga villolärare och undervisa blivande präster.

En präst måste också ha många praktiska färdigheter. Därför framhåller aposteln också att han skall förestå sitt hus väl. Han ska kunna uppfostra sina barn i Herrens tukt och förmaning, ty hur skulle han annars kunna vara en föreståndare och biskop för Guds församling? Prästen skall också kunna samtala med människor, både varna och förmana och ge tröst samt besöka sjuka och bekymrade. Kort sagt skall en präst arbeta ivrigt och nitiskt i allt som hör med till ämbetet.

Men detta innebär inte att han skall uppträda som en tyrannisk herre över församlingen. Visserligen har prästen av Gud fått uppgiften att vara församlingens ledare, precis som mannen har fått uppgiften av vara ledaren i äktenskapet. Men detta ger varken prästen eller mannen rätt att missbruka sin ställning. Idealet är att både prästen och mannen skall utge sig själva så som Kristus har utgivit sig själv för sin församling.

Ni män, älska era hustrur, så som Kristus har älskat församlingen och offrat sig för den. 26 Han gjorde det för att helga den (Ef. 5:25f).

Uppträd inte som herrar över dem som anförtrotts er, utan var föredömen för hjorden. När den högste herden sedan uppenbarar sig, ska ni få härlighetens segerkrans som aldrig vissnar (1 Petr. 5:3f).

När ovanstående sker väl uppstår och bevaras harmoni, kärlek och glädje, både i hemmet mellan man och kvinna och mellan barn och föräldrar, men också i den kristna församlingen mellan prästen/prästerna och åhörarna/församlingsmedlemmarna.

Av stor vikt för att förstå läran om ämbetet är vidare läran om det allmänna prästadömet. Aposteln skriver:

Men ni är ett utvalt släkte, ett kungligt prästerskap, ett heligt folk, ett Guds eget folk för att förkunna hans härliga gärningar, han som har kallat er från mörkret till sitt underbara ljus (1 Petr. 2:9).

Alla kristna utan undantag har del i detta folka av kungar och präster. Genom dopet och tron har varje kristen blivit en smord präst som har den helige Ande. Detta innebär att kyrkan är Kristi brud. Genom tron är varje kristen trolovad med Kristus och därmed också ägare av allt vad Kristus äger, precis som hustrun i ett äktenskap tillsammans med sin maken äger allt. Bibeln använder också bilden av ett hus, där hustrun av mannen har fått uppgiften att som husfru förestå allting. När sedan husfrun kallar förvaltare att ta hand om egendomen och sköta allting gör denne det på husfruns befallning och kallelse. Men husfrun i sin tur har makten att göra detta från sin maken, husbonden. Förvaltarna är då de som vi kallar ämbetsinnehavare, apostlarna, prästerna, biskoparna, evangelisterna och herdarna eller hur man vill kalla dem. Dessa är dock inte ägare utan endast innehavare av sin tjänst.

Ägaren är husbonden (Kristus) och hans husfru (kyrkan). När nycklarna överlämnas till tjänarna är det för att de som förvaltare genom nycklamakten skall kunna ha tillgång till och uppsikt över allt som behöver göras i egendomen de ska sköta. De behöver komma åt matförråden för att ge allt folk i huset vad de behöver och de måste ha tillgång till allt som behövs för jordbrukets och egendomens skötsel. Men över dessa tjänare står husfrun/kyrkan själv. Makten att tillsätta och avsätta tjänare ligger därför hos husfrun/kyrkan, som står över tjänarna (ämbetet). Men samtidigt har husfrun inte rätt att agera godtycklig i strid mot vad hennes make har bestämt. Det är ju fortfarande, hela tiden, husbonden/Kristus, Gud själv, som har det avgörande ordet. Om husfrun är otrogen mot mannen måste han förmana henne och om ingenting hjälper förskjuta henne.

På många ställen använder Biblen denna bilden av kyrkan som Kristi brud, som den goda och trogna hustrun som väl förestår sitt hus. Ordspråksboken (kap. 31) prisar också särskilt en sådan trogen och driftig hustru som väl utför det som hennes make har befallt. Och Jesaja visar i kap. 54

hur den en gång så fördärvade, otrogna och ofruktsamma kvinnan genom förlåtelsen blivit en dygdig hustru med många barn:

Jubla, du ofruktsamma, du som inte har fött barn! Brist ut i jubel och ropa av fröjd, du som inte har haft födslovärkar, för den ensamma har många barn, fler än den som har en man, säger Herren (Jes. 54:1).

Du arma, så drabbad av stormar utan att få någon tröst, nu ska jag mura dina stenar med spetsglans och lägga din grund med safirer. Jag ska göra dina tinnar av rubiner, dina portar av kristall och hela din ringmur av ädla stenar. Alla dina barn ska bli Herrens lärjungar, och dina barns frid ska vara stor (Jes. 54:11-13).

Läran om ämbetet kan sammanfattas med att Gud själv kallar apostlar, herdar och lärare, som skall vara innehavare av kyrkans nycklaämbete, vilket ägs av hela Guds församling och förvaltas på Guds och kyrkans uppdrag. Alla är inte lärare, utan endast de som kyrkan kallar till det i princip livslånga ämbetet. Men alla kristna har del i det allmänna prästadömet och är därmed också delaktiga i allt vad ämbetet utför offentligt. Vår lutherska bekännelse säger:

För att vi skall få denna tro, har evangelieförkunnelsens och sakramentsförvaltningens ämbete inrättats. Ty genom Ordet och sakramenten såsom genom medel skänks den helige Ande, vilken hos dem som hör evangelium frambringar tron, var och när det behagar Gud. Det vill säga, att det inte är för vår förtjänsts skull, utan för Kristi skull som Gud rättfärdiggör dem som tror, att de för Kristi skull upptas i nåden. Gal. 3:14: För att vi genom tron skulle undfå den utlovade Anden. De fördömer vederdöparna och andra som menar att den helige Ande kommer till människorna utan det utvärtes ordets förmedling genom deras egna förberedelser och gärningar (CA 5, SKB 58, Trigl 44).

Om det andliga ståndet lär de, att ingen utan vederbörlig kallelse bör i kyrkan predika offentligt eller förvalta sakramenten (CA 14, SKB 61, Trigl 48).

Den fjortonde artikeln, vari vi framhåller, att ingen, som inte är vederbörligen kallad (rite vocatus), bör få i kyrkan förvalta sakramenten och förkunna Ordet, godkänner våra motståndare, om vi blott använder den i kyrkolagen föreskrivna prästvigningen. Beträffande denna sak har vi vid detta möte ofta betygat, att vi synnerligen gärna önskade bevara den yttre kyrkliga styrelsen och ordningen inom kyrkan, ehuru dessa tillkommit genom mänsklig myndighet. Ty vi vet, att fäderna i gott och nyttigt syfte inrättade denna ordning, såsom framgår av de gamla kyrkolagarna (Apol. 14, SKB 225, Trigl 314).

Kyrkans styrelse

När det gäller frågan hur Kristi kyrka skall styras och ledas kan man först hänvisas till allt som sagts om kyrkans ämbete. Det är Gud själv som med sitt ord skall leda och styra kyrkan. Om vi människor försöker göra det på ett annat sätt går vi emot Gud och då kommer han alltid att ta sin hand ifrån oss. När falska herdar försöker leda kyrkan och fåren i en annan riktning än vad Överherden har bestämt tar han ifrån de falska herdarna sitt missbrukade uppdrag och förmanar fåren att överge de falska herdarna. Gud leder kyrkan enbart genom sådana herdar och biskopar, som håller fast vid Guds ord och förvaltar sakramenten rätt.

Precis som det i äktenskapet inte finns några detaljerade anvisningar på hur mannen skall råda över kvinnan finns det inte heller några detaljerade anvisningar om hur prästerna skall råda och styra över kyrkan. Och precis som en hustru är skyldig att inte lyda och följa mannen om han befäller henne att synda så är kyrkan skyldig att inte följa sina präster om de visar sig vara villolärare eller uppenbart ogudaktiga. Man måste lyda Gud mer än människor. Detta är huvudregeln.

Sedan är det givetvis så att en klok man lyssnar på sin hustru och vinnlägger sig om att leda äktenskapet på ett fromt, gott och värdigt sätt. Att mannen i kärlek utger sig själv betyder att han inte i själviskhet och egoism använder sin av Gud givna ställning, utan att han först och främst arbetar för det gemensamma bästa.

I församlingen skall prästen på samma sätt arbeta helhjärtat och nitiskt för församlingens bästa. Om inte detta sker måste församlingen varna och förmana prästen att bättra sig. Men så länge prästen lär rätt i enlighet med Guds ord och inte uppenbart syndar och obotfärdigt håller fast vid

denna synd, har församlingen inte rätt att avsätta honom. Församlingen måste då komma ihåg, prästen/präster är insatta av Gud och i sitt ämbete har fått uppdraget att både styra och leda församlingen med Guds ord. Församlingen är då skyldig att rätta sig efter detta så länge prästen leder, förmanar och varnar genom ordet. Klagomål får inte heller upptas mot prästen om det inte sker med två eller tre vittnen.

Frågan är då hur förhållandet mellan präst och församling skall ordnas och regleras på bästa sätt. Finns det några detaljerade bestämmelser om detta i Skriften. Svaret är nej. Bibeln ger inte någon kyrkoordning i denna detaljerade mening utöver vad som uttryckligen sägs om själva ämbetet, om den kristna läran och om nödvändigheten av att både kyrko- och lärotukt tillämpas och bedrivs. Många kyrkor har försökt att införa en kyrkoordning som de menar har absolut, gudomlig auktoritet. Man har t.ex. sagt att kyrkan måste vara presbyterisk, d.v.s. uteslutande styras genom prästerna eller genom de äldste, då både prästvigda och lekmannaäldste ingår. Andra har sagt att kyrkan måste styras av biskoparna, som då med gudomlig rätt står över de vanliga prästerna. Hit hör anglikanismen och framför allt den romersk-katolska kyrkan med påven, biskopen av Rom i spetsen enligt gudomlig rätt. Andra åter har reagerat mot allting de anser vara hierarkiskt och sagt att församlingarna måste vara oberoende (independentism) och styras av den lokala församlingens representanter, medan man underkänner varje organisation utöver den strikt lokala. Enbart den lokala församlingen och dess herdeämbete ses då som gudomlig ordning, medan övriga organisationsformer ses som rent mänskliga.

Enligt Skriften finns det inga sådana absoluta krav på hur kyrkan skall organiseras. Detta är en fri sak. Om man säger att kyrkan måste ha biskopar som bestämmer är lika fel som om man säger att det endast är den lokala och oberoende församlingen som är den rätta organisationsformen. Den rätta, bibliska läran är att det förvisso *måste* finnas både ett gudomligt instiftat *ämbete* och *församlingar* som håller sig till Guds ords rena och klara lära och den rätta förvaltningen av sakramenten. Men utöver dess bibliska baskrav finns inte några ytterligare krav om t.ex. hur många präster det skall finnas, hur församlingarnas områden skall avgränsas från varandra eller om man skall ha olika grader i ämbetet, t.ex. biskopar, präster och diakoner, teologie professorer, prostar och kyrkoherdar, eller om man skall nöja sig med att endast ha en sorts församlingspräster. Det står inte heller något om hur församlingarna skall sluta sig samman i större kyrkliga enheter som stift, landskyrkor och synoder. I den lutherska kyrkan har dessa saker alltid framhållits som olika former som hör till det som måste regleras genom kärleken och god ordning. Så framhåller t.ex. vår bekännelse att vi mycket väl kan behålla den romersk-katolska kyrkans yttre ordning om dess biskopar bara ville anta den rätta, bibliska läran och avstå från förföljelserna mot de evangeliska kristna.

Bibeln säger inte heller något om sättet på vilket den kristna kyrkan skall representeras när det gäller att fatta beslut. I den lutherska kyrkan har man därför använt sig av olika former för denna representation. Under reformationen hotades kyrkan av att de teologiska motståndarna med våld försökte utrota evangelium och dess bekännare. Många blev också martyrer. Den som då beskyddade reformationen med hjälp av sin av Gud givna statsmakt var kurfursten i Sachsen. Som kristen bekännare vägrade han att lyda kejsarens beslut att förklara Luther fredlös, vilket innebar att han som statens representant hade varit skyldig att överlämna Luther till kejsaren för att han skulle få sitt straff, vilket skulle ha inneburit döden. Kurfursten visste att han var skyldig att lyda Gud mer än människor och att kejsaren inte hade makt att bestämma över Guds ord och samvetet.

Så bad också Luther kurfursten om hjälp att som kristen lekman representera kyrkan och genom visitationer och andra åtgärder sörja för att kyrkan kunde kalla och understödja präster och teologer och så hjälpa kyrkan i en svår nödsituation. Men Luther tillät aldrig kurfursten att blanda sig i själva läran. Det var teologernas sak. Professorerna i Wittenberg var kallade som innehavare av kyrkans högsta ämbete och tillsammans med ledande församlingspräster utgjorde de kyrkans ledning. Vidare tillsattes skollärare som hade hand om den högre undervisningen av barnen. Dessa lärare betraktades också tillsammans med de teologiska professorerna som innehavare av kyrkans läroämbete. I vår tid skulle man säga att dessa lärare vid de kyrkliga skolorna och teologerna vid de kyrkliga universiteten var att betrakta som präster som huvudsakligen tjänstgjorde som teologiska

lärare och inte som församlingspräster. Men de hade i regel också församlingstjänster som de var tjänstlediga från. Det var också vanligt att skollärare också blev församlingspräster.

Lekmännen hade också vissa uppdrag i församlingens tjänst. Det fanns klockare som hade ansvar för mycket viktiga saker i kyrkan och det fanns ofta särskilda förtroendemän som skulle sköta den kyrkliga kassan ("der Kasten", kistan, där pengar för löner och viktiga dokument förvarades under lås och bom och stränga regler). Betrodda äldste utsågs också att hjälpa prästen i kyrkotuktsfall. Så småningom inrättades också kyrkliga konsistorier, som avgjorde viktiga kyrkliga frågor. I dessa fanns förutom präster och biskopar också konsistorialråd, som i regel var ansedda och kunniga lekmän. När den lutherska kyrkan växte och spred sig i många länder kom ledningen för de olika delkyrkorna att utgestaltas olika. I Tyskland fanns ju otaliga mindre områden som styrdes av furstar medan andra områden var städer som leddes av ett råd. Den kyrkliga organisationen kom då att knytas till dessa. Den ledande funktionen i en församling hade kyrkoherden på platsen. Ofta var han då kyrkoherde för flera olika kyrkor, i vilka det också fanns en eller flera präster i varje kyrka. En kyrkoherde var därför ungefär som en biskop över ett antal mindre församlingar.

Om vi tar Sachsen som exempel visiterades alla kyrkor vid flera tillfällen av de ledande teologerna och några andra pålitliga och kunniga personer, vilka utsågs med hjälp av kurfursten. Dessa reste runt i alla kyrkor under lång tid och såg till att allting var välordnat på platsen. Först och främst gick man igenom den bibliska läran och såg till att prästerna på platsen var väl förtrogna med denna. Sedan undersökte man hur sakramentsförvaltningen och skolorna fungerade och hur det var sörjt för avlöningen av prästerna och andra förtroendemän. Allt detta rapporterades utförligt till kurfursten som hade som uppgift att försöka förbättra förhållandena personellt och ekonomiskt. Luther skrev ofta till kurfurstens predikant Spalatin, som fungerade som kyrklig mellanhand mellan Wittenbergskyrkan och kurfursten.

När nya kyrkliga områden gick över till reformationen skickade Luther i samråd med kurfursten någon eller några betrodda teologer från Wittenberg för att hjälpa till vid införandet av reformationen i båd teori och praktik. Det var då ofta Bugenhagen som reste. Han undersökte förhållandena på platsen och skrev sedan i regel en ordentlig kyrkoordning för den nya kyrkan. Medan Bugenhagen var borta fungerade så Luther som kyrkoherde i hans ställe i Wittenberg.

Luther skriver att han "egentligen" helst önskade att församlingarna hade kunnat organiserats som mindre enheter enbart bestående av övertygade, lutherska kristna. Men av olika skäl var detta inte möjligt vid denna tid. Det berodde framför allt på de politiska förhållandena. Därför nöjde sig Luther med att fursten hjälpte kyrkan som nödbiskop under folkkyrkliga förhållanden. Dock var man noga med kyrkotukten, och det var självklart att de som inte delade den lutherska bekännelsen inte kunde delta i den kyrkliga gemenskapen annat än som besökare.

Så småningom infördes också prästvigning i Wittenberg, vilket inte förekom i början av reformationen. Efter teologisk utbildning och prästexamen ordinerades blivande präster i Wittenberg med handpåläggning och bön. Detta infördes kring 1535. I några fall förekom det att blivande präster vägrade att ordineras. I ett sådant fall skrev Melanchton mycket strängt till prästen i fråga att han genom detta vägrande på ett ogudaktigt sätt splittrade kyrkan. Detta visar att man i och för sig inte menade att ordinationen i form av handpåläggning och bön var bibliskt nödvändig, men att när denna väl var införd som kyrklig ordning måste alla rätta sig efter den. Den enskilde hade då inte rätt att sätta sig upp mot den kyrkliga ordningen.

På samma sätt var det med övriga kyrkliga förordningar när det gällde kyrkans organisation. Den form som växte fram under reformationen och behölls under ortodoxin var inte i sig gudomligt nödvändig. Men när den var införd fick inte den enskilde godtyckligt bryta mot den.

När senare de lutherska folkkyrkorna blev mer och mer liberala och i Tyskland till och med krävde samgående med den villfarande, reformerta kyrkan fanns det många lutheraner som för Guds ords och samvetets skull vägrade detta. Många av dem utvandrade då till Amerika, bl.a.

C.F.W. Walther.¹² Men man måste förstå att de inte lämnade sina kyrkor på grund av deras organisation, utan därför att de tolererade falsk lära och krävde saker som stred mot Guds ord. När Walther hjälpte till att organisera lutherdomen i USA skrev han först sin viktiga bok om kyrka och ämbete (Kirche und Amt). Där visar Walther vad som är Bibelns egen lära om kyrkan och ämbetet, men också vad som är god ordning. I flera skrifter lade Walther fram sin syn på hur man lämpligen kunde organisera kyrkan i ett fritt land där det inte fanns någon statskyrka. Han kallar denna form för ”den rätta gestalten av en av staten oberoende evangelisk-luthersk lokalförsamling”¹³ Walther utgår där ifrån att det i varje lokalförsamling finns en kyrkostämma som består av vuxna män, som innan de får rösträtt har godkänts genom att de också tydligt omfattar och bekänner sig till den lutherska läran. En sådan kyrkostämma – där också församlingens präster ingår och förstås också leds av dessa – skulle vara församlingens representativa organ. Detta motsvarar närmast konsistoriernas roll under reformationen och ortodoxin.

Men Walther riktar aldrig någon kritik mot den äldre lutherska kyrkans organisationsform. Han uttalar sig också positivt om Svenska kyrkans biskopliga organisation och Laurentius Petris kyrkoordning. Det är därför felaktigt om man menar att just Walthers kyrkliga form är den enda rätta. Walther skriver också att det inte är fel att vilja ha självständiga församlingar, om man bara inte lär att det *måste* vara så. En sådan felaktig lära är independentisternas villolära, som Walther tog avstånd ifrån. Han uttrycker också vikten av att församlingarna sluter sig samman i större enheter och ingenstans kan man läsa att Walther inte skulle ha erkänt dessa enheter, t. ex. Missourisynoden eller Synodalkonferensen som kyrkor i egentlig mening. Den s.k. *extrema* missouriläran att *enbart* den lokala församlingen som minsta enhet – och dess lokala kyrkoherdeämbete – är av Gud instiftat, har inget stöd hos Walther, som i så fall inte skulle ha kunnat uttala sig så positivt om den äldre lutherdomens organisationsformer. En sådan extrem syn har inte heller något stöd i Skriften. Franz Pieper går därvid något för långt och gör i sin dogmatik en del olyckliga uttalanden, som bl.a. Tom Hardt i sina noter till Pieper-Muellers dogmatik har korrigerat.¹⁴

Den kristna kyrkan kan alltså vara organiserad på olika sätt, men inte hur som helst. Det måste givetvis finnas *församlingar*, vilket inte är detsamma som *föreningar*. Om t.ex. en kyrka har en förening inom sig för något visst ändamål är detta inte att likställa med en församling. Om en sådan förening till en sammankomst kallar en präst att närvara med ett föredrag eller en andaktsstund är detta inte detsamma som en kallelse enligt Augustana 14. Kyrkans rätta kallelse till ämbetet måste komma från hela kyrkan/församlingen förmedlad genom sådana personer som verkligen representerar hela kyrkan. Bekännelsens artikel 14 avser hela kyrkans kallelse till ämbetet då Gud genom kyrkan kallar en viss person att för hela livet ingå i det speciella av Gud inrättade ämbetet. Att bjuda in en präst att tala vid ett visst tillfälle är förstås också en sorts kallelse, men inte alls av samma slag som kyrkans

¹² Carl Ferdinand Wilhelm Walther (1811-1887) från Langenschursdorf i Sachsen utvandrade med prästen Stephan till USA. Efter ankomsten befanns Stephan leva ett omoraliskt liv och det blev då istället Walther som övertog ledningen. Walthers teologiska kunskap och särskilt stora förtrogenhet med både Bibeln, Luthers skrifter och ortodoxin samt hans praktiska ledaregenskaper gjorde att ett veritabelt ”Sion vid Mississipi” kunde växa fram.

¹³ Die rechte Gestalt einer vom Staate unabhängigen Evangelisch-Lutherischen Ortsgemeinde, St. Louis, Mo. 1864

¹⁴Kristen dogmatik, s. 644: ”Inget skriftbevis kan presteras för tanken, att Kristus i *exklusiv* mening blott talar till lokalförsamlingar. Lokalförsamlingen är givetvis den minsta nödvändiga enheten och har alla kyrkans rättigheter, vilket är angeläget att understryka i konflikter med ett kätterskt, överordnat kyrkoregemente. Återigen kan i en rättrogen kyrka alla kyrkans nivåer, från lokalförsamling till stift eller kyrkoprovins, anse sig i lika mån som kyrka och ansvariga förvaltare av nyckelmakten. Förhållandet dem emellan kan bara regleras enligt ömsesidig överenskommelse efter kärlekens lag. Den missouriska teologins grundare, C.F.W. Walther, kunde f.ö. uttrycka sin stora uppskattning av Laurentius Petris episkopala kyrkoordning. En omfattande litteratur har behandlat dessa kontroversfrågor” (not av Tom Hardt).

kallelse till ämbetet.¹⁵ Risken är här stor att man på nytt inför pietismens felaktiga syn på ämbetet och lekmannapredikan. Där ansåg man att om en grupp kristna kallar en lekmannapredikant, så är det en biblisk kallelse fastän detta sker vid sidan om det officiella, rätta ämbetet. Mot denna syn reagerade bl.a. Henric Schartau med rätta. S.k. *föreningskristendom* hör inte hemma inom den lutherska kyrkan, menade han och hans efterföljare. Man har också på senare tid även inom vissa konfessionella kyrkor velat försvara denna form av lekmannapredikan.

Walther rekommenderar också att församlingarna har s.k. lekmannaäldste (Laien-Presbyter eller Seniore). Han skriver:

*Eftersom kyrkan här i Amerika är oavhängig av staten, så är det i högre grad prästens plikt att verka för att det i hans församling finns ett **föreståndarämbete** till hans hjälp. Genom detta kan prästen bättre handha kyrkotukten, uppehålla god ordning inom och utom de offentliga gudstjänsterna och andra sammankomster. Förvaltningen av kyrkans egendom kan ske mera samvetsgrant och korrekt liksom tillsynen av skolan m.m. Till detta skall väljas män som är utrustad med de gåvor som krävs så att de kan sköta dessa saker på rätt sätt. 1 Tim. 5:17, Rom. 12:8. 1 Kor. 12:28.*

Låt oss se på de bibelställen Walther här anför till stöd för denna kyrkliga praxis.

De äldste som sköter sin ledaruppgift väl ska ni anse värda dubbel heder, särskilt dem som arbetar med predikan och undervisning (1 Tim. 5:17).

Enligt detta ställe fanns det i urkyrkan presbyterer (äldste) av två slag. Det var dels sådana som arbetade med predikan och undervisning, d.v.s. sådana som innehade det särskilda predikoämbetet, de vi brukar kalla *präster*. Men så fanns det också andra äldste, som alltså var lekmän, men som också tillhörde gruppen av presbyterer. Utifrån denna bibliska skillnad har man alltså sedan gammalt, alltsedan fornkyrkans tid, haft både ämbetspräster och seniorer eller lekmannaäldste. Så var det också i kyrkan på Luthers tid och under ortodoxin.

*Vi har olika gåvor efter den nåd vi har fått: att profetera i överensstämmelse med tron, att tjäna i vår uppgift, att **undervisa i läran**, att **förmana med uppmuntran och tröst**, att **dela ut gåvor** utan baktankar; att vara hängiven **som ledare**, eller att **visa barmhärtighet** med glatt hjärta (Rom. 12:6-8).*

Till de gåvor aposteln här räknar upp hör både gåvan att undervisa, vilket utgör kärnan i det särskilda predikoämbetet. Men gåvorna att förmana med uppmuntran och tröst, att dela ut gåvor och att vara ledare kan också utföras av lekmän som på detta sätt biträder det egentliga prästämbetet. Så skedde ju när diakonerna utsågs av apostlarna. De skulle hjälpa apostlarna med uppgiften att tjäna vid borden, vilket var en viktig funktion i urförsamlingen. Detta skulle ske för att apostlarna helt skulle kunna ägna sig åt ordet och bönen.

*Gud har i församlingen för det första satt några till **apostlar**, för det andra några till **profeter**, för det tredje några till **lärare**, sedan några till att göra kraftgärningar, andra till att få gåvor att bota sjuka, till att **hjälpa, styra** och tala olika slags tungomål (1 Kor. 12:28).*

¹⁵ Professor Brug från Wisconsinssynoden skriver t.ex.: "Hur vid är tillämpningen av regeln "ingen bör undervisa utan vederbörlig kallelse"? (CA XIV). Det här villkoret gäller inte endast pastorer, utan vem som helst som representerar kyrkan i någon form av Ordets ämbete. Kallelsen är mer eller mindre formell beroende på omständigheterna. Kallelsen till söndagsskollärare t ex kan vara helt informell. Det behöver inte vara mer än att prästen som har ombetrotts översynen av församlingens arbete ber personen i fråga att undervisa å församlingens vägnar. När jag som ordinerad professor i teologi blir inbjuden att predika i en församling behöver min "kallelse" inte vara mer än en inbjudan av pastorn, som använder den auktoritet han ombetrotts. Men ingen får i något fall påta sig någon tjänst eller funktion i kyrkan utan att kallas av kyrkan att göra det. Ingen får representera församlingen offentligt på något sätt utan en kallelse att göra det... Men om en annan kyrka godkänner "lekmannapredikanter" som har ett visst mått av skolning och någon form av erkännande från kyrkan för att predika och undervisa i begränsad omfattning i proportion till deras skolning och kallelse, då har vi ingenting att invända, för den kyrkan skulle använda den frihet Kristus har gett den för att upprätta en form av ämbetet som motsvarar dess behov." (John F. Brug: Ämbetet: Av Kristus genom kyrkan, i sv. övers. på <https://www.ofsystem.fi/onos/bbdagar/jbrug.htm> Aktuell diskussion om läran om ämbetet Här gör Brug ämbetets gränser flytande. Kallelsen enligt CA 14 är en livslång kallelse till det bibliska ämbetet. Om s.k. "lekmannapredikanter" tillåts predika offentligt skall de vara ordinerade präster. Hjälptjänster till ämbetet som söndagsskollärare är inte innehavare av prästämbetet utan lekmän. "Kallelses" av typen att bli ombedd att tala är inte kallelse samma mening som CA 14.

Här ser vi också hur det i urkyrkan vid sidan av det egentliga predikoämbetet (apostlar, profeter, lärare) också fanns andra gåvor och uppgifter, som kunde utföras av lekmän. De särskilda gåvorna att göra kraftgärningar och bota sjuka och det speciella s.k. tungotalet hörde till den första kristna tiden då apostlaämbetet bekräftades med tecken och under. Efter apostlarnas tid har dessa gåvor upphört och ingenting säger att de skall finnas kvar under hela kyrkans tid, vilket bl.a. pingstvännerna kräver. Men aposteln säger själv: *Tungotalet skall ta slut* (1 Kor. 13:8). Den hjälpande och styrande funktionen är den som också nämnda lekmannaäldste (seniorer) kan ha. Walther skriver vidare om detta:

”Att det på den apostoliska tiden fann sådana församlingsföreståndare, lekmanna-presbyterer (seniorer) eller lekmannaäldste eller styresmän står utom allt tvivel och bekräftas av de anförda bibelställena. Deras ämbete var visserligen lika lite som diakonernas ett ursprungligt ämbete stiftat vid sidan om predikoämbetet. Men det var liksom diakonatet ett hjälpämbete som i kristen frihet härleddes från predikoämbetet, så att det tilldelades vissa funktioner från detta. Martin **Chemnitz**¹⁶ beskriver detta på detta utmärkt sätt i sin Examen Concilii Tridentini..., där han kallar lekmannapresbyteriet för en ämbetsgrad, men då inte som episkopalkyrkorna förstår det. Chemnitz erkänner endast ett av Gud instiftat kyrkligt ämbete, men kyrkan har rätt att i god ordning upprätta hjälpämbe ten för detta ämbete κατ’ ἐξοχήν.¹⁷

Detta har varit den konstanta läran hos de ortodoxa lärarna i vår kyrka. Så skriver t.ex. *Johan Gerhard*¹⁸: ”I den apostoliska och ursprungliga kyrkan fanns det två slags presbyterer, vilka man på latin kallade *seniores*, vilket framgår av 1 Tim. 5:17. Ty några förvaltade läroämbetet, eller, som aposteln säger på detta ställe: ”de arbetade i ordet och läran”. Dessa kallades biskopar, pastorer etc. Andra var endast föreståndare för att upprätthålla moralen och kyrkotukten, eftersom överheten på denna tid var hednisk och inte kunde understödja kyrkans lärare i detta stycke.¹⁹ De kallas styresmän och föreståndare, vilket framgår av 1 Kor. 12:28 och Rom. 12:8. **Ambrosius** (+397) kommenterar 1 Tim. 5 med orden: ’Från synagogan och framåt har kyrkan haft *seniores*, utan vilkas råd man inte företog sig något i kyrkan, och jag vet inte vad det är för försummelse som har gjort att detta har kommit ur bruk. Det kan ha berott på tröghet eller snarare på lärarnas stolthet, i det att det ensamma ville gälla för något.’ Båda slagen bar gemensamt namnen föreståndare, 1 Tim. 5:17 och styresmän (ty. Vorgesetzte), Apg. 15:22, Hebr. 13:7, 17, 24. Av dessa båda tillsammans samlades det heliga kollegium, som Paulus kallar presbyterium, 1 Tim. 4:14: Lämna inte ur sikte den gåva som är dig given genom profetord med handpåläggning av de äldste (presbyteriet).”²⁰

Caspar Erasmus **Brochmand**²¹, försvarar stället 1 Tim. 5:17 mot Adrian de Saravia och Thomas Erastus, båda reformerta, vilka förnekade att det på detta ställe var tal om lekmannaäldste, eller ’politiska äldste’ som de sade. Brochmand bevisar detta utförligt.²²

Visserligen vill många förneka att det fanns sådan lekmannapresbyterer i den efterapostoliska kyrkan, men följande ställen visar att det utan tvivel var så. Ambrosius eller vem det är, som har skrivit denna skrift som kommit att bära Ambrosius namn skriver: ’Genomgående hos alla folk är att man sätter ålderdomen högt, och därför kommer det också från synagogan (den judiska kyrkan) och sedan från den kristna kyrkan att man har haft *seniores*, utan var råd ingenting företogs i kyrkan...

¹⁶ Martin Chemnitz (1522-1586) var den främste lutherska teologen efter Luther själv. Han har i en rad omfattande verk lagt fram och försvarat den rätta, bibliska läran och han är också huvudförfattaren till Konkordieformeln.

¹⁷ Det främsta, ursprungliga ämbetet.

¹⁸ *Johan Gerhard* (1582-1637) anses vara den lutherska ortodoxins främste företrädare. Han verkade som professor i Jena och är mest känd för sina verk *Loci communes* 1610-22 och *Confessio catholica* 1634-37, skrivan med en utomordentlig lärdom och bibeltrohet.

¹⁹ Walther påpekar i en not att eftersom överheten under ortodoxins tid var av den lutherska bekännelsen förekom inte detta äldsteämbete så ofta, utan endast i undantagsfall. Men detta är samtidigt en vink åt oss i Amerika, där överheten har en främmande bekännelse, att desto mer akta på behovet av ett sådant hjälpämbete (*Pastorale*, s. 355).

²⁰ Joh. Gerhard, *Loc. de ministerio* § 232.

²¹ Jesper Brochmand (1585-1652) luthersk biskop i Köpenhamn, från Køge, Själland, anses vara nordens främste ortodoxe teolog.

²² *System. univ. th.* Tom II, c.4, q.5, f. 383.. Walther påpekar här att Brochmand redan har vederlagt alla invändningar som bl.a. dr Guericke kom med i sin kyrkohistoria. I *Lehre und Wehre*, årg. 4, har Walther skrivit en utförlig artikel i denna fråga.

[här kommer ovan anförda ord om att detta kommit ur bruk]. Det är därför klart att det inte kan vara fråga om klerikala presbyterer, eftersom denna gudomliga instiftelse och dess anknytning till kyrkorådet aldrig har 'kommit ur bruk'. Biskop *Optatus* från Mileve (levde o. 368) skriver, att *Mensurius*, biskopen av Kartago, vilken var tvungen att lämna sin församling på grund av de diokletianska förföljelserna, lämnade skrudar och kyrksilver (*Ornamente und Gefäße*) till de trogna *seniorerna* (*Fidelibus Senioribus*). *Optatus* nämner också ett brev från biskop *Fortis*, där det heter: 'Ni alla, biskopar, presbyterer, diakoner, *seniorer*, vet att...' Vidare ett brev från *Purpurius*: 'Ta därtill era medklerker (prästkolleger) och folkets *seniorer*, vilka är män som tjänar kyrkan, och dessa skall så noga undersöka vad detta är för stridigheter.' Samme *Purpurius* börjar och ett brev med orden: 'Biskop *Purpurius* till klerkerna (prästerna) och *seniorerna* i Cirta evigt lov i Herren.' Också *Augustinus* ger vittnesbörd om att det fann äldste i hans församling, som inte hörde till klerus (prästerskapet), och i sitt 37:e brev skriver han: 'Till de älskade bröderna i ämbetet (klerus), *seniorerna* och hela folket i församlingen i Hippo, som jag tjänar i Kristi kärlek, från *Augustinus*, frid i Herren.' Vidare läser vi: '*Silvanus* från Cirta är en förrädare och tjuv som tagit de fattigas pengar, vilket alla, biskopar, presbyterer, diakoner och *seniorer*, vet.'

Att institutet med lekmannaäldste försvann ur kyrkan i och med påvedömets uppkomst skall inte förnekas, utan detta är också självklart. Men när man nyligen förklarade detta vara ett shibboleth²³ för den reformerta kyrkan och påstår att det är främmande och strider mot den lutherska andan, så är detta en villfarelse. Också den salige *Rudelbach* uppmärksammar detta. Han skriver: Också för Luther och Melanchton var det klart att den synodala författningen med fria församlingsorgan, som den förutsätter, helst också vid biskoparnas sida, vilka utgör den väsentliga ledningen, bör ha ett permanent, styrande organ. Detta är den evangeliska författning som bäst tjänar sitt syfte och som kännetecknar den evangeliska (lutherska) kyrkan. Detta måste vi redan här skarpt betona, eftersom på senare tid en synsätt har trängt sig fram, som om det *presbyteriala elementet inte alls anses lutherskt utan i grunden reformert*. Detta är ett påstående om vederläggs både av reformatorerna egna, klara vittnesbörd liksom av sakens egna natur." Så långt *Walther* i *Pastorale*.²⁴

Vi ser alltså att det både enligt Bibeln och sedan såväl i fornkyrkan som under reformationen fanns lekmannaäldste vid sidan av prästerna. Liksom i fråga om diakonerna har den kristna kyrkan frihet att använda sig av sådana hjälpämbeten, vilka ursprungligen är härledda från det enda bibliska ämbetet, predikoämbetet eller biskopsämbetet eller hur man vill benämna det. Men dessa lekmannafunktioner avser inte prästens väsentliga uppgifter att "arbeta i läran", vilket innebär att offentligt förkunna Guds ord och förvalta sakramenten. De som innehar sådana ämbeten är inte präster utan lekmän och har inte rätt att predika eller förvalta sakramenten. Samma ställning har andra hjälpämbeten som t.ex. kyrkvaktmästare, kyrkvårdar, kyrkomusiker, söndagsskollärare och lärare i kristna skolor. Alla dessa hjälpämbeten är härledda ur själva prästämbetet, men de förvaltar endast sådana delar av det som inte innebär offentlig predikan och sakramentsförvaltning.

Beträffande lärare är det då fråga om att undervisa barn, vilket också kan ses som familjens förlängda arm. Varje husfar har ju uppgiften att undervisa i Guds ord i sitt hem, vilket hustavlan så tydligt visar. Om inte fadern kan göra det är det moderns uppgift. Detta är inte en del av det offentliga ämbetet utan hör till ordningen i hemmet och hör hemma i det allmänna prästadömet. Samma sak gäller skolan. Men när det gällde den högre skolundervisningen, som huvudsakligen var en förberedelse för blivande präster, ansåg man under reformationen att denna uppgift hörde till det egentliga ämbetet och man betraktade så dessa lärare som teologer, vilka skulle kallas och prövas på samma sätt som församlingspräster. Dessa lärare måste då också vara män, eftersom kvinnor inte skulle undervisa offentligt i församlingen. Här skall också påpekas att prästen/biskopen var den som var ansvarig för all skolundervisning. Detta gällde också hemundervisningen i katekesen, där prästerna hade en viktig uppgift att genom husförhör se till att församlingsborna verkligen lärde sig det grundläggande innehållet i den kristna läran. Under reformationen hade man inte heller någon

²³ Se Dom. 12:6, då det gällde att uttala detta ord rätt för att få överleva.

²⁴ *Americanisch-Lutherische Pastoraltheologie*, St. Louis, Mo. 1875, s. 355-358.

konfirmationsundervisning, utan de som hade tillräckliga kunskaper i Guds ord blev sedan av prästen admitterade till nattvarden efter bikt.

Den senare utvecklingen under pietismen och sedan under 1800-talets väckelser medförde att både konfirmationen och söndagsskolan infördes. I den äldre lutherska kyrkan firades många gudstjänster som gjorde att barn och tjänstefolk fick flera andra tillfällen under veckan att gå till kyrkan. Många barn medverkade också som körsångare eller korgossar i gudstjänsterna och fick på det sättet en praktisk skolning i det kyrkliga livet och den bibliska skolan. Men framför allt fick man i hemmet delta i de dagliga husandakterna och bordsbönerna samt katekesundervisningen, som också präglade skolorna.

Andra styrelseformer

I kristen frihet har kyrkans styrelse under olika tider organiserats på många sätt. Några vanliga former är kyrkostämma, kyrkoråd, stiftsstyrelse, synod och biskopsmöte. Gemensamt för dem är att innehavarna av prästämbetet här har en ledande funktion tillsammans med representanter från församlingen eller större kyrkliga enheter som t.ex. kontrakt, stift, distrikt, landskyrka.

Låt oss först titta närmare på det vi brukar kalla kyrkostämma, alltså sammankomster i den lokala församlingen. Om dessa skriver Walther:²⁵

Om församlingens sammankomster. För att en fri lokalförsamling på ett samvetsgrant och Gud angenämt sätt skall kunna utöva sina rättigheter och plikter är ordnade, offentliga sammankomster nödvändiga, Där rådgör man, beslutar och genomför det som är nödvändigt för församlingens styrelse. Matt. 18:17: ”Lysnar han inte på dem, så säg det till församlingen.” 1 Kor. 5:4: ”...i vår Herre Jesu Kristi namn i era församlingar med min ande och med Herren Jesu Kristi kraft.” (Die rechte Gestalt s. 46).

Walther hänvisar också till Apg. 21:22 där det enligt vissa textvarianter står att hela mängden skall samlas (Τί οὖν ἐστίν; Πάντως δεῖ πλήθος συνελθεῖν· ἀκούσονται γάρ ὅτι ἐλίλυθας). Vidare framhåller han hur hela församlingen samlades när diakonerna skulle utses (Apg. 6:2, τὸ πλήθος τῶν μαθητῶν) samt hur Paulus skriver att de som syndar skall straffas inför alla (1 Tim. 5:20, ἐνώπιον πάντων). Efter att ha lagt denna grund utifrån Skriften anför Walther Luthers exempel:

Också Luther förklarar, att om en församling vore rätt organiserad, skulle den inte bara samlas kring nådemedlen ... utan också till gemensamma överläggningar och omsorg om alla övriga angelägenheter. Han skriver i skriften om kyrkan och koncilierna:

’När vi nu inte kan ha koncilier så utgör prästerna och skolorna fastän de är små dock eviga och nyttiga koncilier.’ Och i skriften Deutsche Messe... (1526) ger han följande undervisning: Det finns tre olika slag av gudstjänst och mässa. För det första den latinska... För det andra den tyska mässan och gudstjänsten, som vi nu behandlar, vilken bör anordnas för de enkla lekmännens skull. Men dessa två former måste vi ha kvar så att det sker offentligt i kyrkorna för hela folket, medan det bland dessa också finns många som inte tror eller är kristna. Större delen av dem står där och gapar för att få se något nytt, precis som om vi befann oss bland turkar och hedningar och höll gudstjänst ute på öppna fältet. Ty här är ännu inte någon särskild församling ordnad, som man kunde regera de kristna enligt evangeliet, utan det är en offentlig inbjudan till tro och till kristendomen.

Men det tredje slaget, som vore det rätta sättet att ha en evangelisk ordning skulle inte ske så på en offentlig plats bland allt folket, utan bland dem som på allvar ville vara kristna och med hand och mun bekänner sig till evangelium. De skulle då inskriva sig med namn och församla sig i ensamma i ett hus till bön, läsning, dop och sakramentets mottagande och för att utöva andra kristna gärningar. I en sådan ordning kunde man också se vilka som inte förhöll sig kristligt och så straffa, bättra och utstöta eller sätt dem i bann enligt Kristi regel i Matt. 18:15ff. Så kunde man också lägga på de kristna en gemensam allmosa så att man villigt skänker och delar ut till de fattiga enligt Paulus exempel i 2 Kor. 9:1, 2, 12... Men jag kan och förmår inte ordna eller inrätta en

²⁵ Walther, Die rechte Gestalt einer vom Staate unabhängigen Evangelisch-Lutherischen Ortsgemeinde, St. Louis, Mo. 1864

*sådan församling eller sammankomst. Ty jag har ännu inte folk och personer till detta, och ser inte heller många som är angelägna om detta. Men om det skulle komma så långt så att jag inte för samvetets skull kunde göra på annat sätt, skulle jag gärna bidra med vad jag kan och förmår för att hjälpa till med detta. Tills vidare vill jag fortsätta med de två första sätten och hålla gudstjänsten offentligt bland folket för att öva ungdomen och kalla och inbjuda de övriga till tron...*²⁶

Walther går sedan noga igenom hur en sådan självständig lokalförsamling kan vara organiserad. Man bör härvid observera, att Walther inte ser detta som den enda möjliga formen, utan som en god ordning som han rekommenderar för den amerikanska lutherdomen.

I dessa församlingssammankomster skall alla vuxna män ha rätt att *tala, rådgöra och rösta*, medan kvinnor och ungdomar är uteslutna (§ 13, s. 50f). Efter att ha anfört en mängd bibelställen om de kristnas sammankomster hänvisar Walther till förbudet för kvinnan att tala i församlingen, 1 Kor. 14. Han hänvisar också till 1 Petr. 5:5 vad gäller ungdomen: ”Likaså ni unga, underordna er de äldre”.

Därefter anför Walther exempel från ortodoxin och fornkyrkan:

Johan Gerhard skriver: ”Utifrån Apg. 15:22 drar vi slutsatsen att inte bara apostlarna, utan också presbytererna var närvarande i dessa kyrkosammankomster. Ja, hela församlingen med apostlar och presbyterer hade en avgörande stämning. ...” I synoden i Nicaea²⁷ var en gammal man ordförande (domare). Han var en lekman och inte mer erfaren i filosofin och världslig vishet än vad övriga biskopar var... Daniel Arcularius²⁸ skriver: ”Att i de offentliga kyrkliga angelägenheterna ingenting skall beslutas utan röstning och instämmande av församlingen lär oss exemplet från den apostoliska synoden (Apg. 15). Även om apostlarna och de äldste, som av församlingen fått uppdraget att vara föreståndare, handlade de ändå inte som härskare på det sättet att de i offentliga angelägenheter uteslöt församlingen från rösträtt. Samtidigt ser man här hur folket visar den största beskedlighet i det att de är nöjda med apostlarnas och de äldstes viktiga beslut. Härigenom straffas sådana biskopars högmod, vilka helt tar över alla kyrkliga beslut efter eget godtycke utan att rådgöra med församlingen och ofta mot dennas vilja.”²⁹

Walther anför också ett långt citat från den framstående teologen **Calovius**³⁰, som med skärpa framhåller att apostlarna på apostlamötet i Jerusalem i diskussionen om omskärelsen fattade beslut tillsammans med hela församlingen och att skrivelsen som utfärdades verkligen var ett synodalbeslut från *hela församlingen* (s. 53). Calovius går emot dem som menar att apostlarna här ensamma avgjorde saken. I skrivelsen sägs också uttryckligen: ”Apostlarna, presbytererna och bröderna ... endräktigt församlade... Vi och den Helige Ande har beslutat”³¹

Walther går sedan vidare och visar att det är innehavarna av det bibliska läroämbetet som är satta att vara föreståndare i församlingen (§ 14, s. 54ff). Han hänvisar till att det i 1 Kor. 12:28 uttryckligen nämns apostlar, profeter, **lärare**... och till sist **styresmän** (Walthers kursivering). Han skriver:

Alla ämbeten i kyrkan är insatta i och med detta enda av Gud insatta ämbete, predikoämbetet. Därför kallas också prästerna i Guds Ord för föreståndare. Särskilt i större församlingar är det emellertid nödvändigt och

²⁶ Citat efter Walther: Die rechte Gestalt, s. 47-49.

²⁷ Det första s.k. ekumeniska konciliet år 325

²⁸ Daniel Arcularius (1650-1710) kom från en prästsläkt i Darmstadt. Han blev först professor i logik och metafysik men gick senare över till teologin och blev Speners efterträdare i Frankfurt am Main. År 1686 blev han teol. dr. i Gießen. Han företrädde senortodoxin.

²⁹ Walther, a.a. s. 51f

³⁰ Abraham Calovius (1612-1686), teol. professor i Wittenberg är tillsammans med kollegan Quenstedt senortodoxins främste teolog. Han är känd för sitt utomordentliga bibelverk Biblia illustrata och sitt dogmatiska verk Systema. Han förde en omotlig kamp mot bl.a. synkretismen, som var ett stort hot mot den lutherska kyrkan vid denna tid.

Walther, a.a. s. 52f. Bibeltexten lyder: (kurs. av mig): **Från apostlarna och de äldste, [och] era bröder**. Hälsningar till bröderna från hednafolken i Antiokia och Syrien och Kilikien. Vi har hört att några som kommit från oss har oroat er med sina ord och skakat om era själar. Men vi har inte gett dem något uppdrag. Därför **har vi enhälligt beslutat** att utse några män och sända dem till er... **Den helige Ande och vi** har beslutat att inte lägga på er någon mer börda... (Apg. 15:23-25). Den byzantinska texten har här: Οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἄδελφοί, alltså **tre** tydliga grupper av avsändare, såsom Walther och den äldre lutherska teologin har förstått texten.

hälsosamt att man till hjälp för predikoämbetet inrättar hjälpämbeten och till förvaltningen av dessa väljer lämpliga män (s. 55).

Dessa kan t.ex. ha hand om allmosorna (Apg. 6, alltså sociala funktioner) eller vara lekmannaäldste (1 Tim. 5:17). Walther hänvisar här till Chemnitz utredning av denna fråga, vilken nämnts ovan. Till sådant som församlingen i sin kyrkostämma lämpligen kan behandla nämner Walther följande. 1. Att se till att de kyrkliga ämbetena blir tillsatta. 2. Att offentlig anstöt undviks, alltså att en rätt kyrkotukt bedrivs. 3. Att stridigheter bland de kristna löses. 4. Att man beslutar om god ordning och lämpliga ceremonier. I ett citat från den gnesiolutherske teologen **Hesshusius**³² framhålls att kyrkotukten enligt Matt. 18 skall handhas av kyrkan själv och inte av den världsliga överheten. Församlingen kallar också präster, dömer över läran avsetter falska lärare. Johan Gerhard betonar också att prästerna inte ensamma - i synnerhet inte den romerske påven - har rätt att stifta kyrkliga lagar. Detta bevisar har utifrån följande punkter. 1. Nycklamakten är given till hela kyrkan. 2. På apostlarnas tid var också lekmän delaktiga i den kyrkliga styrelsen genom gemensamma rådsförsamlingar där både apostlar och andra troende deltog. 3. På apostlakoncilier (Apg. 15) var också den stora mängden troende närvarande och i beslutsskrivelsen står det: ”Vi, apostlarna, de äldste och bröderna... enhälligt beslutat... vi och den Helige Ande har beslutet...” 4. Detta visas också ur den gamla kyrkans praxis.

Walther fortsätter med att betona att när det gäller lärofrågor måste dessa beslutas utifrån Guds ord med **enstämmighet** (Jes. 8:20 - ”Till lagen och vittnesbördet! Om de inte talar så skall de inte se morgonrodnaden”). Detta ställe användes förr ofta för att visa hur nödvändigt det är att den kristna kyrkans undervisning och beslut alltid stämmer överens med Guds ord). I andra frågor (adiafora, som varken är förbjudna eller påbjudna) skall kärleken råda, och där beslutar man genom majoritetsbeslut (1 Kor. 16:14, Låt allt ske hos er i kärlek, 1 Kor. 14:40, Låt allt gå ärligt och ordentlig till). När det gäller läran anför Walther här några ställen från bekännelseskriterierna som betonar att endast Guds ord skall avgöra vad som är den rätta läran och att man på detta sätt också skall avvisa orosandar som vållar stridigheter och inte vill vara bundna av någon viss läroformel.

”En församling som vill vara kristen och evangelisk-luthersk kan därför inte genom röstning bestämma sådant som redan är avgjort i Guds och den kyrkliga bekännelsen” (s. 62).

Walther betonar till sist vikten av att prästen börjar och avslutar alla församlingssammankomster med **bön**. Om prästen inte skulle kunna vara närvarande skall bönen läsas av en därtill förordnad person (§ 19). Här betonas också vad som är ämbetets plikt:

Martin Chemnitz skriver: Detta ämbete har en av Gud given makt (2 Kor. 10,4ff, 13:3-4), men detta är en makt som är omgärdad av vissa plikter och begränsningar, nämligen: att förkunna Guds Ord, undervisa de villfarande, straffa dem som syndar, förmana de tröga, trösta de ängsliga, upprätta de svaga, stå emot de motspänstiga, pröva och förkasta falsk lära, straffa moraliska överträdelser, förlåta och behålla synd, vara en förebild för hjorden, bedja för församlingen både enskilt men också leda församlingens offentliga bön (Examen, fol. 573). ...Luther skriver: När nu ordets ämbetet ges åt någon, så överlämnas också därmed åt honom alla ämbeten, som utträttas genom ordet i kyrkan, d.v.s. makten att döpa, att välsigna [här avses säkert konsekrationen i nattvarden], att binda och lösa, att bedja samt att regera och döma (Sändebrevet till Prag).³³

I fall där någon framför klagomål betonar Walther Luthers regel att ingen skall höras om inte också den andra parten är närvarande: ”Vi lyssnar i vår församling inte på någon, om den andra parten är frånvarande” (s. 137). Innehavare av prästämbetet eller andra hjälpämbeten får inte heller godtyckligt avsättas av kyrkostämman. Det måste i så fall klart kunna visas, att personen i fråga omfattar falsk

³² Tilemann Hesshusius (1527-1588) var en stridbar gnesioluthersk teolog, som bl.a. kämpade mot filippismen i nattvardsläran. Han studerade först för Melancton i Wittenberg och sedan i Oxford och Paris. Han fick utstå mycket motstånd på grund av sin orubbliga fasthet i läran och blev fördriven från många platser. När han t.ex. förbjöds att predika i Magdeburg men vägrade kom 30-40 gendarmar till hans prästgård och hämtade honom och hans höggravida fru. De understöddes av 500 beväpnade medborgare och han fördrevs så ur staden. Han verkade i Goslar, Rostock, Heidelberg, Bremen, Magdeburg, Pfalz-Zweibrücken, Jena och Königsberg. Till sist hjälpte Martin Chemnitz honom till en plats som professor i Helmstedt.

³³ Walther, a.a. s. 66).

lära. Detta skall i så fall ske efter en ordentlig undersökning (§ 31, s. 141f). Här hänvisas till fallet Hausmann 1532, där rådet i Zwickau på ett obibliskt sätt avsatte sin präst (s. 142ff). Tidsbegränsade kallelser till ämbetet avvisas också skarpt (s. 144ff). Walther betonar också vikten av att församlingen sörjer för sina prästers uppehälle (s. 157ff) och att man även tar sig an de medkristna som lider nöd (s. 162ff).

Beträffande andra församlingar och kyrkliga områden betonar Walther vikten av att man i kärlek kommer överens om lämplig gränsdragning mellan dem. I ett yttrande från den teologiska fakulteten i Wittenberg betonas vikten av att man har lämpliga gränser mellan församlingar (Parochien) och stift (Diöcesen). Man hänvisar här till Paulus ord till Titus om att insätta präster stad för stad (s. 184ff).

Sammanfattningsvis kan sägas att Bibeln inte ger någon detaljerad lära om hur den kristna kyrkan skall styras. Det är klart att det skall finnas ett bibliskt läroämbete och kristna församlingar, som håller samman kring ordet och sakramentet. Hur kyrkan sedan organiseras på olika nivåer med lokalförsamlingar, stift, provinser, synoder och landskyrkor är en fri sak, bara det sker med god ordning och genom kärlekens sammanhållande band. De kyrkor och församlingar som verkar tillsammans skall vara förenade genom samma tro, lära och bekännelse. Det är inte fråga om mänsklig föreningsverksamhet, utan om Kristi sanna kyrka, som framträder på olika orter överallt där Guds ord förkunnas rent och klart och sakramenten förvaltas i enlighet med Kristi instiftelse.

Sedan gammalt har kyrkan som en fri sak också indelat ämbetet i olika grader med t.ex. biskopar, prostar, församlingspräster, diakoner och kyrkliga lärare som verkar i ämbetet. Men i grunden finns det endast ett bibliskt ämbete, av Gud instiftat genom apostlarnas och deras efterträdares kallelse. Dessa skall dock inte ensamma styra kyrkan, utan skall göra detta i gemenskap med kyrkfolket och dess representanter. Därför har man inrättat olika former av kyrko- och församlingsstyrelser, där även lekmän ingår från synoder och domkapitel till kyrkostämmor och kyrkoråd.

Kvinnans ställning

Sedan gammalt har prästämbetet varit stängt för kvinnor och de har inte heller haft rätt att ingå i de olika kyrkliga styrelserna. Frågan är nu om detta enbart varit en kyrklig sedvänja eller om det grundar sig på biblisk lära.

Vi skall först konstatera att både man och kvinna är skapade av Gud och delaktiga i alla Guds gåvor, både genom skapelsen och i frälsningen. Aposteln Paulus skriver:

Alla ni som blivit döpta till Kristus har iklätt er Kristus. Här är inte jude eller grek, slav eller fri, man och kvinna. Alla är ni ett i Kristus Jesus (Gal. 3:27f).

Men detta betyder inte att alla har samma uppgifter. Både i skapelseordningen och i det kyrkliga ämbetet lär skriften att det råder en klar skillnad mellan mannens och kvinnans uppgifter. I skapelsen skall mannen råda över kvinnan, som vi tidigare har sett. Aposteln inskräpper detta med orden:

Ty mannen är icke av kvinnan, utan kvinnan av mannen. Icke heller skapades mannen för kvinnans skull, utan kvinnan för mannens skull (1 Kor. 11:8; οὐ γάρ ἐστιν ἀνὴρ ἐκ γυναικός, ἀλλὰ γυνὴ ἐξ ἀνδρός· καὶ γὰρ οὐκ ἐκτίσθη ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα.).

Det sägs vidare att detta skall ta sig uttryck i att kvinnan varken skall lära eller råda över mannen.

Jag tillåter inte att en kvinna undervisar eller gör sig till herre över [råder över] mannen, utan hon ska vara i stillhet, eftersom Adam skapades först och sedan Eva (1 Tim. 2:12f; διδάσκειν δὲ γυναῖκι οὐκ ἐπιτρέπω, οὐδὲ αὐθεντεῖν ἀνδρός, ἀλλ' εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ. Ἀδὰμ γὰρ πρῶτος ἐπλάσθη, εἶτα Ἐῶα).

Att detta bud gäller lärandet och rådandet i församlingen framgår särskilt av ett annat ställe:

Liksom i alla de heligas församlingar ska kvinnorna vara tysta i era församlingar. De får inte tala utan ska underordna sig, som också lagen säger. Vill de veta något ska de fråga sina män därhemma, för det är en skam för en kvinna att tala i församlingen (1 Kor. 14:33-35; Ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τῶν ἁγίων, αἱ γυναῖκες

ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγάτωσαν· οὐ γὰρ ἐπιτρέπεται αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλὰ ὑποτασσέσθωσαν, καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει. εἰ δέ τι μαθεῖν θέλουσιν, ἐν οἴκῳ τοῦς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν· αἰσχρὸν γάρ ἐστιν γυναικὶ λαλεῖν ἐν ἐκκλησίᾳ).

Detta förbud att tala ”i församlingen” sätts i motsats till ”att fråga sina män därhemma”. Talförbudet är alltså ett förbud som gäller den offentliga undervisningen i kyrkan och även rådan, styran där. Här ställs också tydligt ”att tala” och ”att råda över mannen” parallellt med varandra med de grekiska orden *didaskain* (lära) och *authentein* (råda) (1 Tim. 2).

Att det inte är fråga om undervisning och talande i det allmänna prästadömet framgår klart av att alla kristna där har uppgiften att vittna om sin tro inför världen. Aposteln säger ju om alla kristna:

Ni har renat era själar genom att lyda sanningen i uppriktig syskonkärlek. Älska då varandra uthålligt, av rent hjärta (1 Petr. 1:22).

Petrus talar här i början av sitt brev till alla kristna, både män och kvinnor. Strax därefter säger han till alla:

*Se, jag lägger i Sion en utvald, dyrbar hörnsten, och den som tror på den ska aldrig komma på skam. För er som tror är den alltså dyrbar, men för dem som inte tror har stenen som husbyggarna förkastade blivit en hörnsten, en stötsten och en klippa till fall. De stöter emot den därför att de inte lyder ordet. Så var det också bestämt om dem. **Men ni är ett utvalt släkte, ett kungligt prästerskap, ett heligt folk, ett Guds eget folk för att förkunna hans härliga gärningar**, han som har kallat er från mörkret till sitt underbara ljus. Ni som förr inte var ett folk är nu Guds folk, ni som inte hade fått barmhärtighet har nu fått barmhärtighet (1 Petr. 2:6-10; kurs av mig).*

Alla kristna är kungar och präster i Guds egendomsfolk och deras uppgift är framför allt att ”förkunna hans härliga gärningar”. Detta sker när en kristen i liv och lära vittnar om sin Frälsare. Det sker i hemmet i böner och andakter och det sker överallt där kristna samtalar och vittnar om Kristus. Det skedde t.ex. när Priscilla och Akvila undervisade Apollos i hemmet. Fastän han var en lärd man hade han inte rätt förstått den kristna läran i alla stycken, och då blev han undervisad av dessa kristna makar. I det sammanhanget står det inte att Priscilla skulle vara tyst. Det var ju en enskild undervisning inom det allmänna prästadömet. När diakonerna vittnade om sin tro för judarna skedde detta också inom det allmänna prästadömet. Stefanus vittnade om sin tro för judarna, och detta ledde till att han blev stenad som martyr.

Paulus hade flera kvinnliga medarbetare. I uppräknningen i Romarbrevet står det t.ex.:

*Vår syster **Febe** som tjänar församlingen i Kenchrea vill jag lägga ett gott ord för. Ta emot henne i Herren på ett sätt som anstår de heliga och hjälp henne med allt hon kan behöva från er. Hon har själv varit en hjälp för många, även för mig. Hälsa **Prisca** och **Aquila**, mina medarbetare i Kristus Jesus. De har riskerat sina liv för mig, och inte bara jag utan alla hednakristna församlingar tackar dem. Hälsa också församlingen som möts i deras hus (Rom. 16:1-5). Hälsa **Maria**, som har arbetat mycket för er (v 6). Hälsa **Tryfena** och **Tryfosa** som arbetar i Herren (v 12). Hälsa **Filologus** och **Julia**, **Nereus** och **hans syster, Olympas** och alla heliga hos dem (v 15).*

Alla dessa arbetade tillsammans med Paulus och hjälpte honom på olika sätt. Exakt hur detta gick till kan vi inte veta, men det är uppenbart att kristna kvinnor hade många viktiga uppgifter i den urkristna församlingen. Att de däremot skulle ha verkat i det offentliga ämbetet som präster strider ju mot apostelns egen tydliga befallning. Inte heller nämns några kvinnor på de ställen som talar om att beslut fattades av apostlarna tillsammans med präster och bröder. Vi kan här undersöka Apg. 15:

*Då beslöt **apostlarna, de äldste** och **hela församlingen** att utse några **män** bland sig och sända dem till Antiokia tillsammans med Paulus och Barnabas. De valde Judas som kallades Barsabbas och dessutom Silas, båda **ledande män bland bröderna**, och skickade med dem följande brev:*

*"Från **apostlarna** och **de äldste**, **era bröder**. Hälsningar till bröderna från hednafolken i Antiokia och Syrien och Kilikien. Vi har hört att några som kommit från oss har oroat er med sina ord och skakat om era*

*själar. Men vi har inte gett dem något uppdrag. Därför har vi enhälligt beslutat att **utse några män** och sända dem till er tillsammans med våra kära **bröder Barnabas och Paulus**, som har vågat sina liv för vår Herre Jesu Kristi namn. Vi sänder alltså **Judas och Silas**, och de kommer muntligen att meddela samma sak. Den helige Ande och vi har beslutat att inte lägga på er någon mer börda förutom följande nödvändiga regler: att ni håller er borta från kött offrat till avgudar, från blod, från kött av kvävda djur och från sexuell omoral. Ni gör rätt om ni undviker sådant. Allt gott!”*

*De skickades nu i väg och kom ner till Antiokia, där de sammankallade församlingen och överlämnade brevet. Bröderna läste det och blev glada över denna uppmuntran. **Judas och Silas, som själva var profeter, uppmuntrade och styrkte bröderna med många ord.** (Apg. 15:22-32, kurs. av mig).*

Detta var ett möte som gällde hela kyrkan. De kristnas antal var vid denna tid många tusen och kyrkan omfattade inte bara Jerusalem och det heliga landet, utan hade nu spritt sig i Asien och Europa och troligen även i Afrika. Apostlamötet gällde en viktig lärofråga, nämligen om de hednakristna skulle vara tvungna att omskära sig, eller om den kristna friheten från Mose lag skulle gälla. På detta kyrkomöte eller denna synod hade man först haft överläggningar då både apostlar, präster/biskopar och bröder deltog. Beslutet som sedan fattades enhälligt och skrivelsen som skickades ut gjordes i apostlarnas, prästernas och brödernas namn, och dessa var uppenbarligen representanter för hela församlingen, som det också uttryckligen sägs. Vi kan med rätta säga att detta var en offentlig **kyrkostämma** eller en **synod** eller om man så vill ett **koncilium** (råd).

När därför aposteln skriver: *Jag tillåter inte att en kvinna undervisar eller gör sig till herre över [råder över] mannen*, är det just fråga om ett sådant offentligt rådande och bestämmande som här avses. Liksom kvinnan inte skulle verka i det offentliga läroämbete skulle hon inte heller verka inom det styrande ämbetet i församlingen.

De män som då utsågs som kyrkans representanter fattade avgörande beslut tillsammans med apostlarna och övriga ämbetsinnehavare. Det är ju också så att alla kristna i det allmänna prästadömet utgör Kristi kyrka, och som sådan är **ägare** av alla ämbeten på Kristi uppdrag. Luther utlägger detta i flera skrifter. Hela kyrkan är Kristi kropp och Kristi brud. När män i prästämbetet predikar, undervisar, förvaltar dop och nattvard och utför övriga ämbetsuppgifter, så är det hela kyrkan som gör detta. Detta gäller också prästämbetets styrande funktion. Det är inte som t.ex. romersk-katolska kyrkan lär att prästerna är ett särskilt andligt stånd, skilt från övriga kristna. Luther inskräpper skarpt mot denna lära att alla kristna utan undantag är smorda med den Helige Ande och verkliga andliga präster och konungar tillsammans med Kristus. Så har varje enskild kristen del i alla kyrkans rättigheter. Skulle en lärd teolog tala mot Bibelns lära har varje kristen rätt att säga emot honom. Varje kristen har gudomlig rätt att vara med och upprätta det bibliska ämbetet om detta har blivit irrlärligt. Men det innebär inte att alla kristna har rätt att offentligt utöva ämbetet och ha del i kyrkostyrelsen. Detta tillhör dem som är rätteligen kallade och väl skickade att undervisa. Den styrande funktionen är också ursprungligen en del av ämbetets uppgifter, vilket redan ligger i själva namnet biskop och herde. Men prästerna får inte godtyckligt styra i kyrkan, utan bör därför i frågor som inte är rena lärofrågor också rådgöra med lekmannaäldste och andra representanter för församlingen. Och eftersom Jesus uttryckligen om kyrkotukten säger att det i det tredje steget skall göras känt för **församlingen, kyrkan** (Matt. 18:17, εἰπὸν τῇ ἐκκλησίᾳ), måste det finnas något organ i kyrkan som tillsammans med prästerna representerar hela församlingen.

Det är dock inte sagt att detta endast gäller den minsta enheten, lokalförsamlingen. Det kan också gälla t.ex. domkapitlet som företräder ett helt stift, den teologiska fakulteten som är kyrkans högsta organ för lärundervisning, distriktsstyrelsen eller synodens presidium eller hur man än vill beteckna de ledande och styrande organen i en kyrka. Om t.ex. en teologisk professor börjar lära falskt och så förleda många i kyrkan är det orimligt att säga att endast den lokala församling han tillhör har rätt att avsätta honom. Församlingen eller ekklesian, kyrkan, bör då framträda på den nivå som med kraft kan avsätta också en ledande professor. I fornkyrkan samlades ju synoder och koncilier just för att avgöra sådana viktiga frågor som berörde hela kyrkan. När kyrkomötet i Nicea förkastade arianismen var det ett exempel på detta. Villoläraren Arius behövde bemötas med

kyrkans hela kraft i form av ett kyrkomöte med biskopar från många församlingar, men också med lekmanrepresentanter, t.ex. ordföranden/ domaren i Nicea, som vi sett ovan.

Det är ofta viktigt för större kyrkor att man om möjligt har gemensam agenda, katekes, psalmbok och andra kyrkliga böcker, liksom att man gemensamt driver den teologiska utbildningen av blivande präster eller att man gemensamt skickar ut missionärer. Dessa verksamhetsgrenar har då ofta en egen styrelse med stort ansvar för den bibliska läran och bekännelsen. Det är då självklart att också dessa former av kyrkostyrelse ligger under en rent kyrklig ledning. Detta har sedan gammalt varit biskoparnas funktion tillsammans med de teologiska fakulteterna och andra övergripande kyrkliga råd som t.ex. konsistorierna. I den lutherska kyrkan har man alltid tagit dessa styrelsers läroansvar på största allvar och endast tillåtit väl beprövade män att inneha dessa funktioner.

Man har ibland hävdats att enbart mannen kan representera Kristus, eftersom Kristus var en man. Men någon sådan direkt koppling gör inte Skriften. Varje Kristen representerar genom sin tro och bekännelse och genom sitt dop Kristus. Varje kristen är ju genom dopet iklädd Kristus, och varje kristen är trolovad och förenad med Herren och representerar därmed Honom som innerligt förenad med sin Herre genom denna andliga trolovning.

Vad man med rätta kan hävda är däremot att mannens och kvinnans olika roller kommer till uttryck genom att ämbetet och även kyrkans styrande funktioner endast skall innehas av män. Eftersom det finns ett klart bud om att kvinnan inte skall lära eller råda över mannen kommer detta också till uttryck i att dessa ämbeten offentligt utövas endast av män.

Men i det allmänna prästadömet representerar både kvinnor och barn Kristus i lika hög grad som mannen gör det. När en kristen genom Guds ord vittnar om sin tro är det verkligen Kristus själv som talar. När Jesus ställde fram ett litet barn inför alla vuxna var det för att visa att barnet genom sin tro är en representant för Kristus och en underbar förebild. Att förakta detta är att förakta Gud själv, och det vore då bättre att få en kvarnsten om halsen än att förakta dessa små som tror på Kristus. Jesus upphöjer också kvinnans värdighet. Han visade det t.ex. i samtalet med kvinnan vid Sykars brunn och han visade det genom att först uppenbara sig som den Uppståndne för kvinnorna vid graven. Aposteln framhåller också att kristna kvinnor på ett särskilt sätt kan vinna sina otroende män genom sitt kristna liv. Genom hela Bibelns historia ser vi också hur kvinnor genom sin tro har blivit föredömen för många. Vi kan först tänka på hur Sara framhålls som en mycket god, kristen kvinna. Vi kan förstå vilka oerhörda påfrestningar det innebar att lämna sin släkt och vandra omkring i ett främmande land under ideliga prövningar. Vilken modern kvinna skulle troget stått fast vid denne underlige man Abraham, som plötsligt gav sig iväg på krigståg, som lämnade henne till Faraos och som till och med var beredd att slakta sin egen son? I dagens läge hade Abraham fått stå utan hustru. Men Bibeln prisar Sara för att hon underordnade sig sin man och troget följde honom. Aposteln Petrus skriver:

På samma sätt ska ni hustrur underordna er era män, så att även de män som inte vill tro på ordet kan vinnas utan ord genom sina hustrurs liv, när de ser hur gudfruktigt och rent ni lever. Er prydnad ska inte vara yttre ting som konstfulla håruppsättningar, påhängda guldsmycken eller fina kläder, utan hjärtats fördolda människa med den oförgängliga skönheten hos en mild och stilla ande. Det är mycket dyrbart i Guds ögon. Så smyckade sig också förr de heliga kvinnorna som satte sitt hopp till Gud. De underordnade sig sina män, så som Sara lydde Abraham och kallade honom herre. Hennes barn har ni blivit när ni gör det som är gott och inte låter er skrämmas. På samma sätt ska ni män leva förståndigt med era hustrur, som är det svagare kärlet. Visa dem aktning som medarvingar till livets nåd så att inget står i vägen för era böner (1 Petr. 3:1-7).

En annan förebild är jungfru Maria. Hon följer troget sin man Josef under flykten till Egypten och är en from och gudfruktig kvinna som fick den stora äran att bli mor till Världens Frälsare.

Vissa kvinnor fick under gamla testamentets tid uppdraget att både vara domare (*Debora*) och profetissor (*Hulda*) och den drottning (*Ester*). Men det framhävs också att Ester i motsats till drottning Vasti inte satte sig upp mot kungen, varför hon prisas. Det var endast när judarna hotades av undergång genom Haman som Ester mot förbudet gick ut på borggården för att få komma inför kungen, vilket kunde medföra dödsstraff. Men detta gjorde Ester för trons skull då hon förstod att

hon i det fallet måste lyda Gud mer än människor.³⁴ I apokryferna omtalas också särskilt den vackra och hängivna troende kvinnan *Judit*, som räddade folket genom sin list och sitt trosmod. Vi kan också tänka på sådana kvinnor som *Rebecka*, *Lea*, *Rakel*, *Sippora*, *Rahab*, *Rut*, *Hanna* (både Samuels mor och profetissan Hanna när Jesus bars fram i templet) och många flera. Det fanns också under den första kristna tiden flera kvinnor med profetisk gåva. Men att detta skulle ha inneburit att de predikade offentligt eller var med och styrde kyrkan står ingenstans. De gåvor som omnämns är snarast att räkna till de gåvor som profeten Joel hade förutsagt skulle gälla också kvinnor och som skulle visa att Nya testamentets tid verkligen hade brutit in.³⁵

Tidsbundna seder?

Den kristna kyrkan kan, som vi har sett, i kristen frihet ha olika ordningar där inte Bibeln klart och tydligt bestämmer något som är giltigt för alltid. Den moderna teologin menar visserligen att så gott som allt i Bibeln är tidsbundet och att inga bibliska läror är absoluta, inspirerade av den helige Ande och därmed både sanna och oföränderliga och gällande för alla tider.

Men om vi håller oss till förutsättningen att hela Skriften är Guds ord kan vi ändå se att det finns många saker som var tidsbundna. Först och främst ser vi att gamla testamentets bestämmelser i många stycken endast gällde det judiska folket under den tid då de väntade på den kommande Frälsaren. Hit hör omskärelsen, påskalammet, tempelgudstjänsten, firandet av sabbaten och andra högtider, bestämmelser om rena och orena djur m.m. I nya förbundet är allt detta fritt, och vi får som kristna med gott samvete t.ex. äta kött från gris, äta blodmat, fira gudstjänst vilken dag vi vill, ha vilken gudstjänstordning och liturgi vi vill och fira gudstjänst på vilken plats vi vill. Allt detta är fritt och Paulus skriver i Kolosserbrevet:

Låt därför ingen döma er för vad ni äter och dricker eller när det gäller högtid eller nymånad eller sabbat. Allt detta är en skugga av det som skulle komma, men själva verkligheten är Kristus (Kol. 2:16f).

När apostlamötet i Jerusalem bestämde att man inte fick äta blodmat och kött från förkvävda djur sägs detta uttryckligen vara på grund av att judarna inte skulle ta anstöt, vilket i onödan skulle gjort det svårt att missionera bland dem. Jakob sade:

Därför anser jag att vi inte ska göra det svårt för de hedningar som vänder sig till Gud, utan bara skriva till dem att hålla sig borta från sådant som blivit orent genom avgudadyrkan, från sexuell omoral, från kött av kvävda djur och från blod. Mose har ju sedan urminnes tider haft sina förkunnare i alla städer, och man läser honom i synagogorna varje sabbat” (Apg. 15:19ff).

Därför var detta en rekommendation av samma slag som när Paulus råder de kristna att inte äta kött om det blir till anstöt för svaga kristna. Men samtidigt skriver samme apostel att man utan samvetsbetänkligheter får äta av allt som säljs i köttaffären. Den som noga läser dessa ställen förstår att bestämmelserna om den kristna friheten här är evigt giltiga, medan buden om att undvika blodmat, köttet från förkvävda djur och kött över huvud taget är tids- och situationsbundna bestämmelser med avsikten att inte i onödan väcka anstöt eller bli svaga kristna till fall. Paulus skriver:

Den som är svag i tron ska ni ta emot utan att döma över hans betänkligheter. Den ene har tro till att äta allt, den andre är svag och äter bara grönsaker. Den som äter ska inte förakta den som inte äter, och den som inte äter ska inte döma den som äter. Gud har ju tagit emot honom. Vem är du som dömer en annans tjänare? Det är inför sin egen Herre han står eller faller. Men han kommer att stå, för Herren har makt att hålla honom upprätt. Den ene sätter en dag högre än en annan, den andre håller alla dagar lika högt. Var och en ska vara fullt övertygad i sitt sinne. Den som firar en viss dag gör det för Herren, och den som äter gör det för Herren. Han tackar ju Gud. Den som låter bli att äta gör det för Herren, och även han tackar Gud (Rom. 14:1-4).

³⁴ Se Ester 1:12, 2:17, 4:11, 5:1,

³⁵ "Era söner och era döttrar ska profetera, era unga ska se syner och era gamla ska ha drömmar. Ja, över mina tjänare och tjänarinnor ska jag i de dagarna utgjuta av min Ande, och de ska profetera" (Apg. 2:17f).

Allt som säljes i köttboden får ni äta; ni behöver inte för samvetets skull göra någon undersökning därom. Ty »jorden är Herrens, och allt vad därpå är» (1 Kor. 10:25f, 1917 års öv.).

Avgörande för om något i Bibeln är tidsbundet eller inte är alltså om det av Skriften själv och sammanhanget framgår. När Paulus t.ex. skriver att kvinnorna i gudstjänsten bör ha en huvudbonad, hänvisar han till att detta är en **sedvänja**. Det är alltså inte ett bud för alla tider.

*Men om någon har lust att strida om detta har vi ingen sådan **sed** (συνήθειαν), inte heller Guds församlingar (1 Kor. 11:16, kurs av mig).*

Det grekiska ordet synätheia betyder vana, sedvänja. Det används t.ex. om vanan att man vid påsk gav en fånge lös (Joh. 18:39) eller om dem som hade vanan att tänka på köttet som avgudaoffer:

*»Några är fortfarande så **vana** vid avgudarna att de äter köttet just som avgudaoffer, och då blir deras svaga samvete fläckat.» (1 Kor. 8:7).*

Våra bekännelseskriterier betonar också att en kvinna inte syndar om hon går ut utan huvudbonad.³⁶ I en tid som inte har denna sedvänja väcker det inte någon anstöt. Samma sak gäller om många andra saker i Bibeln, där man måste se till sammanhanget och orsaken till en viss förmaning. Så kan man t.ex. inte hävda att det idag skulle vara synd för en kvinna att gå klädd i långbyxor eller jeans med motiveringen att detta strider mot förbudet att klä sig som en man.³⁷ Syftet med detta bud var säkerligen att kvinnan inte genom sin klädsel skulle gå emot skillnaderna i skapelsen mellan man och kvinna, inte att vissa klädesplagg i sig skulle vara förbjudna.

Kvinnan tige i församlingen

Få bibelord³⁸ har väl utlöst en sådan storm i det svenska samhället som detta. När kvinnliga präster infördes i svenska kyrkan 1958 blev det en veritabel folkstorm när det stort klart att många gammaltroende kristna inte kunde acceptera detta. Ledaren för kyrklig samling för Bibeln och bekännelsen var biskop Bo Giertz, och han blev angripen i pressen på ett mycket otrevligt sätt.

Det som säkert väckte mest avsky var att det även i vår tid fanns kristna som satte Guds ord och bekännelsen över nutidens älsklingstankar om jämställdheten mellan könen. När man nu hade kämpat så hårt för att förbättra kvinnans ställning kommer så dessa reaktionära bakåtsträvare och vägrar att rätta sig efter folket och majoriteten och de moderna åsikterna. Tidigare hade tidningen Dagens nyheter med Herbert Tingsten i spetsen i många år kämpat intensivt mot kristendomen understödd av den stridbare vapendragaren och ateisten Ingemar Hedenius, som tidigare själv varit en kristen förkunnare. När nu kyrkomötet i en första omröstning röstade mot förslaget om kvinnliga präster inkallades hastigt ett nytt kyrkomöte, understött av den politiska vänstern men också av de kulturradikala liberalerna och många andra. De präster som fortfarande höll fast vid kvinnoförbudet fick visserligen en s.k. samvetsklausul, men det gick senare lätt att sopa bort denna och kräva att alla kommande präster måste vara för beslutet om kvinnliga präster. Så är nu av cirka 4500 präster ungefär 2200 kvinnor och en fjärdedel av kyrkoherdarna kvinnor. Sverige har också en kvinnlig ärkebiskop.

Redan på 1800-talet infördes kvinnliga predikanter i flera frikyrkosamfund och på grund av deras friare ställning tycks detta inte ha mötts av några större protester. Man hade heller inte inom dessa samfund någon bibliskt klar lära om ämbetet, utan såg närmast alla lekmän som förkunnare, där somliga kunde vara pastorer på heltid medan andra endast var s.k. evangelister. Bland lutheranerna

³⁶ SKB, s. 87: "Ingen skall t.ex. säga att en kvinna gör något syndigt, om hon går ut med obetäckt huvud när det inte väcker människors anstöt."

³⁷ 5 Mos. 22:5 "En kvinna ska inte bära manskläder och en man ska inte klä sig i kvinnoplagg, för var och en som gör så är avskyvärd för Herren din Gud."

³⁸ 1 Kor. 14:34 enligt äldre översättningen

som sedan gammalt haft en klarare biblisk ämbetslära blev det för många en svår samvetskonflikt när kvinnliga präster infördes. Men endast få drog slutsatsen att man måste lämna en kyrka där en sådan obiblisk lära både tolererades och lärdes och tillämpades i praktiken.

Så bildades i Sverige ungefär vid denna tid i kvinnopräststridens spår Evangelisk-lutherska S:t Martins församling i Stockholm och 1968 Evangelisk-lutherska kyrkan i Sverige. Men denna kyrka visste att det inte bara var en fråga om kvinnliga präster, utan om hela kyrkans lära och bekännelse. Det räcker inte att de bibeltrogna samlas i protest kring en enda läropunkt, utan man måste utgå från vad Bibeln lär i alla stycken för att verkligen ha Kristi kyrkas rätta kännetecken. Å andra sidan räcker det med en enda falsk lära som lärs eller tolereras för att ett samfund skall mista den renläriga kyrkans rätta kännetecken. Lite surdeg syrar hela degen.

Under den svenska kvinnopräststriden skrevs otaliga artiklar för och emot kvinnliga präster. En vanlig uppfattning bland vissa motståndare var då att det hela inte alls gällde frågan om mannens och kvinnans olika roller i skapelsen och äktenskapet. Dessa menade att det framför allt gällde att endast män kan representera Kristus i ämbetet, och man utgick då också från en romaniserande tolkning av ämbetet.

Mot detta skrev bl.a. bibelläraren, teol. dr. David Hedegård en skrift³⁹, där han med rätta visade att skapelseläran och ämbetsläran hängde samman. Han pekade på att Paulus uttryckligen motiverar förbudet med Herrens bud, som är givet i skapelseordningen. Vidare var det många bibeltroende som pekade på att det räcker med ett enda tydligt ord av aposteln: ”Kvinnan tige i församlingen” för att man skall bli klara över att kvinnliga präster med nödvändighet strider mot detta enda ord. Förbudet måste då också gälla kvinnors offentliga undervisning i församlingen även om de t.ex. inte är prästvigda utan kallade som ”församlingslektorer”, diakonissor eller något annat.

Detta leder fram till att vi närmare tittar på de aktuella texterna. Sammanhanget i 1 Kor. är att oordning rådde vid sammankomsterna. Det s.k. tungotallet användes på ett felaktigt sätt. Aposteln skriver:

Hur ska det då vara, bröder? Jo, när ni samlas har var och en något att ge: en psalm, en undervisning, en uppenbarelse, ett tungotal och en uttydning. Låt allt bli till uppbyggelse. Om någon talar tungomål får två eller högst tre tala, en i sänder, och någon ska uttyda. Finns det ingen som uttyder ska tungomålstalaren vara tyst i församlingen och i stället tala för sig själv och för Gud. Två eller tre profeter ska tala, och de andra ska pröva det som sägs. Men om någon annan som sitter där får en uppenbarelse ska den förste vara tyst. Ni kan alla profetera, en i sänder, så att alla blir undervisade och alla blir uppmuntrade. Och profeternas andar underordnar sig profeterna, för Gud är inte oordningens Gud utan fridens (1 Kor. 14:26-33).

Luther tolkade först detta ställe som att det skulle kunna gälla enskilda sammankomster där också lekmän kunde tala. Men efter kontroverserna med svärmarna som krävde en mycket fri tolkning och hävdade att alla kristna har rätt att tala offentligt utan närmare kallelse, kom Luther fram till att denna tolkning inte håller, utan att det här är fråga om ett talande i det offentliga predikoämbetet. Prästerna skall då framträda den ene efter den andre så att inte alla talar i munnen på varandra. Om någon då framträder med något främmande språk (OBS! tungotal = språk i grekiskan) skall detta tolkas så att folket förstår. Luther använder detta ställe också i kritik mot den katolska mässan, där man inte ville använda sig av folkspråket. Det är i och för sig inte fel att ha mässan på latin, vilket Luther också hade, men framför allt verkade han för att gudstjänsten skulle vara begriplig för alla med predikan på folkspråket, och så skrev han Tyska mässan (Deutsche Messe), som nämns ovan. Kvinnorna får inte heller tala i detta sammanhang, utan skall vara tysta. De är ju inte lärare i kyrkan och skall inte heller framträda som kyrkans ledare. Så tolkar den mogne reformatorn detta ställe.

I slutet av skriften om koncilierna talar Luther om kyrkans kännetecken och lyfter då också fram ämbetet. Detta är den mogne Luthers sammanfattning av sin ämbetslära:

³⁹ Bibeln, kvinnan och prästämbetet, 1956

För det femte igenkänner man den kristna kyrkan till det yttre på att kyrkan viger eller kallar tjänare och har ämbeten, som skall förvaltas. Det måste finnas biskopar, präster och predikanter, som allmänt och enskilt ger, förvaltar och utöver de ovannämnda fyra styckena eller klenoderna (Ordet, dopet, nattvarden och nycklarna; min anm.) på kyrkans vägnar och i dess namn, eller egentligen enligt Kristi instiftelse, som S:t Paulus slår fast i Ef. 4:8: ”Dedit dona hominibus...” (Han gav människorna gåvor). Hans gåvor var att somliga skulle bli apostlar, somliga profeter, somliga evangelister, somliga lärare och styresmän osv.

Hopen kan inte göra detta, utan måste anförtro eller ha dem anförtrodda en person. Vad skulle annars hända om var och en ville tala och förvalta, och ingen ville vika för den andre? Det måste anförtros en person, och bara han skall tillåtas predika, döpa, ge absolution och förvalta sakramentet. De andra skall nöja sig med och vilja detta. Där du ser detta, så var viss om att där finns Guds folk, det heliga, kristna folket.

Det är dock sant att den helige Ande i detta stycke uteslutit kvinnor, barn och odugliga människor, och väljer bara dugliga män för detta (utom i nödfall), som man läser här och där i S:t Paulus' epistlar, att en biskop skall vara from, förstå att undervisa och att han skall vara en enda kvinnas man - och i 1 Kor. 14:34 säger han: ”Kvinnan skall tiga i församlingen.” Summa: Det måste vara en kompetent och utvald man. ...

Om nu apostlarna, evangelisterna och profeterna inte längre lever, måste andra ha ersatt dem och skall komma att ersätta dem till tidens slut, ty kyrkan skall bestå till världens ände (Matt. 28:20). Därför måste det finnas apostlar, evangelister och profeter, oberoende av vad de kallas, för att befordra Guds Ord och verk. (s. 172f).

Om det s.k. tungotalet skriver Luther:

Till detta hör också, som S:t Paulus, 1 Kor. 14:29, vill, att man i kristenheten skall döma över all slags lära. Då måste man också känna till språken. Ty prästen eller läraren må väl läsa genom Bibeln hur många gånger han vill. Vare sig han då träffar det rätta eller inte, så finns det ändå inte någon där som bedömer om han förkunnar rätt eller falskt. Skall man bedöma läran måste kunskaper i språken finnas, annars är det förlorat (SL 10, 474, 37).

Vidare skriver Luther:

Nu menar somliga, att S:t Paulus i 1 Kor. 14 ger var och en frihet att predika i församlingen och att träda upp och skälla mot den ordentligt kallade prästen då han säger (v 30): ”När något uppenbaras för den som sitter skall den förste tiga.” Så menar smygarna att till vilken kyrka de än kommer, så har de makt och rätt att bedöma prästerna och predika annorlunda. Men det är mycket, mycket felaktigt. Smygarna ser inte rätt på texten och läser ut ur den eller bakar in i den vad de vill. S:t Paulus talar på detta ställe om profeterna som skall lära, och inte om folket som lyssnar. Profeterna är lärare, som innehar predikoämbetet i kyrkan. Varför skulle de annars kallas profeter? Så låt nu smygaren först bevisa att han är en profet eller lärare i den kyrka dit han kommer och visa vem som har anbefallt honom ett sådant ämbete, så skall man sedan lyssna på honom enligt S:t Paulus lära. Men om han inte bevisar det, så låt honom löpa väg till djävulen, som har sänt honom och befallt honom att röva till sig ett främmande predikoämbete i en kyrka som han inte tillhör, varken som åhörare eller elev och verkligen inte som profet eller mästare (1670f, 14)

Man skall inte tåla att främmande smygare och okallade lekmän tränger sig in i predikoämbetet utan kallelse. Detta är profeternas (de kallade lärarnas) sak. Allt skall ske med ordning 1 Kor. 14:40. (Om smygare och vinkelpredikanter, SL 20, 1672f).

Mot dem som anför kvinnliga exempel ur GT skriver Luther vidare:

Nu går vi inte närmare in på vad sådana kvinnor (som Debora, Hulda, Sara, Hagar, Hanna, jungfru Maria m. fl.) hade för uppgifter och rätt att lära och regera i gamla testamentet. I varje fall fick de inte uppträda okallade som smygarna eller träda fram av egen andakt eller ärelystnad, ty annars hade Gud inte bekräftat deras ämbete med stora underverk. Men i nya testamentet har den Helige Ande genom Paulus förordnat att kvinnorna skall tiga i kyrkan eller församlingen. Det är Herrens bud (1 Kor. 14:34), fastän han väl visste, att Joel dessförinnan hade förkunnat att hans Ande också skulle utgjutas över kvinnorna och även hade sett att Filippus hade fyra döttrar som profeterade (Apg. 21:9). Men i församlingen eller kyrkan, där predikoämbetet är, där skall de tiga och inte predika. Annars får de väl bedja med, sjunga, lova och säga amen, och därhemma läsa och undervisa varandra, förmana, trösta och även utlägga Skriften så bra de någonsin kan (1673f, 21).

Luther utgår alltså från det bibliska sammanhanget med profeter och lärare som undervisar i församlingen och förklarar förbudet mot kvinnlig predikan med att detta uttryckligen är Herrens bud. Hade det enbart varit en fråga om sedvänja hade inte aposteln så uttryckligen framhållit detta. I bibeltexten står det ju:

*Liksom i alla de heligas församlingar ska kvinnorna **vara tysta** i era församlingar. De får inte tala utan ska underordna sig, **som också lagen säger**. Vill de veta något ska de fråga sina män därhemma, för det är en skam för en kvinna att tala i församlingen. Var det kanske från er som Guds ord gick ut? Eller var det bara till er det kom? Om någon tror sig vara profet eller andlig, ska han inse att det jag skriver till er är **Herrens bud**. Om någon inte erkänner detta, **är han själv inte erkänd** (1 Kor. 14:34-38, kurs av mig).*

Kvinnorna får inte tala, vilket i detta sammanhang måste innebära att de trädde fram och förkunnade i likhet med prästerna, som skulle tala den ene efter den andre. Luther påpekar ju att de får bedja med, sjunga, lova och säga amen och att de också hemma får läsa och undervisa varandra, förmana, trösta och utlägga Skriften. Det är alltså en klar skillnad mellan det offentliga talet i kyrkan och den privata sfären där det allmänna prästadömet gäller. Att det skulle vara enbart en ordningsfråga där kvinnorna störde lugnet, är givetvis en helt orimlig tolkning. Den oro som aposteln här talar emot åstadkoms av prästerna själva, som inte ville vänta på varandra och låta en i sänder undervisa.

Orden ”som lagen säger” och ”Herrens bud” kan inte syfta på något okänt Jesusord eller något annat ställe om kvinnopredikan, utan om detta att kvinnan skall **underordna sig**. Genom att framträda som offentliga lärare går de emot skapelseordningen där kvinnan skall vara underordnad. Detta inskärpes av apostelns ord i 1 Tim. 2, där både lärandet och rådandet över mannen förbjuds:

Jag tillåter inte att en kvinna undervisar eller gör sig till herre över [råder över] mannen, utan hon ska vara i stillhet (v. 12).

Här står ”undervisa och råda” i motsats till ”vara i stillhet”. På det andra stället står ”uppträda som lärare” i motsats till ”tiga i församlingen”. Om kvinnan predikar och framträder som ledare, strider detta mot skapelseordningen. Denna ordning grundar sig på Herrens bud, som måste vara det bud som redan gavs i skapelsen om mannens och kvinnans olika roller.

Detta faktum understryks ytterligare när vi betraktar Bibelns många exempel på hur församlingens ledare och förkunnare framträder. Jesus kallar de tolv manliga apostlarna, som uttryckligen förklaras vara den nytestamentliga kyrkans främsta ledare, eftersom de med sina ord bygger endast på vad Gud själv har uppenbarat:

Ni är uppbyggda på apostlarnas och profeternas grund, där hörnstenen är Kristus Jesus själv (Ef. 2:20).

Vidare är alla präster och biskopar, herdar och lärare som nämns enbart män. Aposteln säger också uttryckligen i sina anvisningar om hur en präst skall vara:

*En församlingsledare (biskop) måste vara oklanderlig, en enda kvinnas **man**, nykter, förständig, aktad, gästfri och en god lärare (1 Tim. 3:2).*

Redan detta ställe utesluter ju att kvinnor skulle kunna vara präster/biskopar/församlingsledare. I själva ordet biskop (episkopos) och präst (presbyteros) ligger också funktionen att styra och leda församlingen. När därför Skriften talar om äldste som inte undervisar är det fråga om män som deltar i församlingens styrelse (1 Tim. 5:17). Att kvinnor skulle kunna ha denna funktion strider också mot apostelns befallning att kvinnan varken skall uppträda som lärare eller styresman. De två grekiska orden här är διδάσκειν och αὐθεντεῖν, **lära** och **råda**. King James har **to teach** och **to usurp authority**. Luther översätter med **lehren** och **Herr sein**, medan Vulgata har **docere** och **dominari**. Det är alltså språkligt ingen tvekan om att det som förbjuds är kvinnans offentliga lärande och hennes offentliga rådande över mannen, vilket sker om hon träder fram i kyrkans läroämbete. Men det sker uppenbarligen också om hon träder fram som ledare i kyrkans styrande organ.

Om man menar att detta skulle vara tillåtet kommer man i konflikt med de klara orden: **inte råda över mannen**. Det måste också påpekas att deltagande i kyrkans olika styrelseformer på många sätt innebär en lärande funktion. Kyrkorådets och kyrkostämmans uppgift är framför allt att biträda prästen i kyrkotuktsfall och i viktiga beslut om hur den kristna läran skall tillämpas i praktiken, som t.ex. vid apostlamötet i Jerusalem. När en synod eller ett koncilium samlas gäller saken ofta mycket viktiga beslut som rör hela kyrkan och inte minst avisandet av falska läror och lärare. Bakgrunden till sådana möten är ofta kyrkliga strider, där framför allt kyrkans ledare måste engagera sig. Detta är då framför allt en angelägenhet för kyrkans teologer, biskopar och särskilt utsedda representanter för kyrkan, vilka ofta kallas äldste.

Man kan naturligtvis fråga sig varför Gud har ordnat förhållandet mellan man och kvinna på detta sätt. Varför är det inte tvärtom så att kvinnan skall vara ledande? Varför valde Gud inte att skapa henne först och låta henne vara den som både undervisar och bestämmer i kyrkan? Eller varför har inte Gud ordnat det så att alla skall ha samma funktioner och att en jämställdhet skall råda med både manliga och kvinnliga lärare och styresmän. Sådana frågor är emellertid både omöjliga att svara på och dessutom meningslösa och även farliga. Själva syndafallet började med att Eva ifrågasatte Guds befällning om den förbjudna frukten. Sedan lockade hon också Adam att synda. Själva ifrågasättandet: Skulle Gud ha sagt...? kommer från djävulen. Därför måste vi nöja oss med att noga undersöka vad ordet säger, och sedan barnsligt tro det och rätta oss efter det. Många menar att detta är en orimlig inställning. Man menar att det måste föra till en osund "fundamentalism", där människan inte tänker själv utan är som en robot. Det kan synas så för en icke kristen. Men för den som i sitt hjärta tror att Jesus är världens Frälsare, sann Gud och sann människa, är det en stor glädje att vilja följa Guds Ord i allt och lita på det i barnlig förtröstan på att det verkligen är Gud, den Helige Ande, som talar i Ordet. Den kristne är då nöjd med de anordningar Gud har givit i både skapelsen och i kyrkan och följer dem villigt och gärna. Den kristne vet också att Gud har en sådan omsorg om oss att han har gett oss allt som är viktigt för oss för att kunna komma till himmelen. Därför följer han med glädje allt vad Ordet säger, även om det också skall sägas att Guds ord på många sätt går emot vår gamla människa och hennes syndiga önsksningar. Men när vi genom evangelium korsfäster och dränker den gamla människan, kommer den nya människan att växa och varje dag på nytt uppstå med Kristus i dopets nåd.

Kvinnan i samhället

Till sist skall också sägas några ord om kvinnan i samhället. Kristi kyrka lever i världen, som är ogudaktig. Kyrkan kommer aldrig att bli en del av världen, och gör den det är den inte längre Kristi kyrka. Men Gud står också bakom alla goda ordningar i samhället, även om det är en hednisk och ogudaktig överhet som råder liksom det var i romarriket. Men vi ser att aposteln även i detta ogudaktiga rike uppmanar de kristna att se överheten som en Guds ordning, liksom även familjen är en Guds ordning även om dess medlemmar inte är kristna. Vi skall som kristna leva i världen, men samtidigt veta att vi inte är av världen. Det betyder att vi har rätt att bruka de goda ordningar som finns, om inte medför uppenbar synd. Så kan en kristen enligt vår bekännelse vara domare, ämbetsman, soldat, affärsman m.m. också i en ogudaktig stat. Familjebanden upplöses aldrig av tron, utan stärks istället. Den kristne gör inte heller revolution, utan finner sig lugnt i de ordningar som råder och som kan följas utan synd. Kräver däremot överheten något som är synd, måste man vägra. Så kan en kristen läkare eller sjuksköterska inte medverka till abort och en kristen kan inte acceptera utövad homosexualitet eller aktiv dödshjälp. En kristen kan inte heller acceptera ideologier som öppet strider mot den kristna läran som t.ex. kommunismen eller socialismen eller delta i gemensamma gudstjänster med främmande religioners företrädare eller sekter, även om staten skulle kräva detta. Så vägrade ju apostlarna att upphöra med sin kristna förkunnelse, trots att folkets ledare förbjöd detta. När kejsaren befälde de kristna att offra till avgudar vägrade de också.

Kvinnan var i det romerska samhället på många sätt förnedrad. Hennes uppgift som maka och mor ringaktades och hon förväntades i regel vara ett sexobjekt och behandlades som ett sådant.

Kristendomen däremot medförde att kvinnans ställning blev högt aktad. Uppgiften att i hemmet framför allt vara den som tog ansvar för uppfostran av det uppväxande släktet värderades högt av de kristna, vilket tydligt framgår av de apostoliska breven och evangelierna. De kristna kvinnorna gjorde sig också kända för sitt engagemang för sjuka och nödlidande människor. Kvinnorna var också de som öppnade sina hem för resande evangelister och lärare och för kyrkans sammankomster i hemmen. Kvinnorna i kyrkan engagerade sig också för sådant som sömnad och kyrkliga textilier, vilket pryddes de kristna gudstjänsterna. Många kvinnor omtalas som hängivna bedjerskor, som t.ex. Augustinus mor Monika, som aldrig förtröttades att följa sin son med sina böner under den långa tid då han var borta från kristendomen, både i sin fars hedendom och sedan i en obiblisk sekt och i ett utsvävande liv. Men Monikas böner ledde fram till sonens omvändelse. Så har vi säkerligen Monikas böner att tacka för att Augustinus av Gud leddes fram till att bli en av kyrkans främsta lärare.

En kristen kvinna idag får givetvis använda sig av de möjligheter som ges till god utbildning och även till förvärvsarbete. Det är inte heller fel att rösta i politiska val och engagera sig i olika föreningar och att överhuvud taget verka på det sätt det moderna samhället ger möjlighet till. En kristen får också vara aktiv inom konst, musik, vetenskap och andra områden, så länge det inte leder till synd. Den enskildes samvete får här vara avgörande. Allt är lovligt, säger aposteln, men inte allt är nyttigt. Men både kristna män och kvinnor måste framför allt besinna sig på de anvisningar Bibeln ger om både äktenskap, hem och församling och efter bästa förmåga med Guds hjälp följa dem. Ett kristet hem där mor är hemma med barnen när de är små och där far är den som förvärvsarbetar ses idag av många som något rentav farligt och felaktigt, trots att erfarenheten visar att detta leder till stor välsignelse. Men båda makarna skall älska och ära varandra och hjälpas åt att ha omsorg om familjen. Det skall också klart sägas ifrån att Bibeln också högt värderar den ensamstående som inte är gift. Också detta är en Guds gåva. Men den som inte har den gåvan och förmågan bör enligt aposteln gifta sig.

Förr trodde man ofta att kvinnans intellekt var underlägset mannens. Men detta är inte en biblisk lära. Många kvinnor är idag framstående inom alla tänkbara områden, och många män har inte alls några sådana gåvor. Både naturliga och andliga gåvor kan dessutom tillta och växa, vilket också Gud vill att de skall göra. Men Gud vill också att alla dessa gåvor skall användas i Guds och kyrkans tjänst. Det finns utöver det bibliska ämbetet oerhört många områden där kristna lekmän, män och kvinnor kan engagera sig. Ett sådant område är musiken. Här kan både barn och vuxna medverka till stor glädje för alla. Den kristna kyrkomusiken är oerhört viktig, och genom sång och musik talar det kristna budskapet djupt till människans hjärta, både genom förståndet och känslan. Luther framhåller t.ex. musiken det som kommer näst efter teologin.

Så skall vi inte se frågan om kvinnans ställning i kyrkan som något negativt, utan istället som en del av de olika roller och gåvor som Gud vill ge till alla människor. Syftet är att vi alla genom Guds ord, genom lag och evangelium skall komma till tro och så få evigt liv.

Sammanfattning

Kvinnans ställning i kyrkan måste ses i samband med både läran om skapelsen och om ämbetet. Man och kvinna har här olika uppgifter enligt vad Skriften tydligt lär. Det är alltså inte fråga om någon nedvärdering av kvinnan, som i andligt avseende är likställd med mannen. Till det av Gud instiftade särskilda ämbetet hör också uppgiften att råda i församlingen. Till detta ämbete kallas enligt tydliga och klara bibelord endast män. Prästerna har som hjälp också andra ämbeten, vilka är avledda av predikoämbetet, men som inte avser offentlig förkunnelse och sakramentsförvaltning. Exempel på sådana hjälpfunktioner är diakoner och lekmannäldste, s.k. seniorer. Även dessa ämbeten innehas i skriften endast av män.

Kvinnor har dock många andra uppgifter i kyrkan, och Paulus hade t.ex. flera kvinnliga medarbetare. Men dessa verkade inte i det offentliga ämbetet. Bibeln lär att det skall finnas församlingar och präster/biskopar, men kyrkan har rätt att i kristen frihet utforma detta på olika sätt. Så har man i kyrkan sedan gammalt haft olika styrelseformer, t.ex. koncilier, synoder,

biskopsmöte, konsistorium, kyrkoråd, kyrkostämma m.fl. Deras uppgift har varit att representera hela församlingen och tillsammans med prästerskapet styra kyrkan. Så nämns t.ex. att apostlamötet i Jerusalem bestod av apostlarna, prästerna och bröderna.

Aposteln Paulus skriver att de som kallas till ämbetet skall vara män som har en rad lämpliga kvalifikationer och som först och främst skall vara skickliga att undervisa och även att vederlägga den falska läran. Detta är det offentliga läro- eller predikoämbetet. Om detta sägs att kvinnorna inte får uppträda som lärare eller råda över mannen. Detta gällde det offentliga lärandet och rådandet, vilket tydligt visas av att orden 1 Tim. 2:12. Budet att kvinnan skall tiga i församlingen motiveras av aposteln med att det är Herrens bud, vilket syftar på den ursprungliga skapelseordningen, vilket också klart sägs. Den ordning som man haft under hela kyrkohistorien fram till modern tid är alltså att kvinnor varken har tillåtits att bli präster eller vara med i församlingens styrande organ. Idag ifrågasätts detta först och främst bland liberala, bibelförnekande teologer, men även konfessionella kyrkor börjar nu ändra på detta. Våra lutherska fäder med Luther i spetsen vara klara över att detta var bibliska lära, och t.ex. C.F.W. Walther följde dem i detta och skriver tydligt och klart i sina skrifter om kyrka och församling att kvinnan inte kan vara präst och inte heller medlem av kyrkostämma eller andra former av kyrklig styrelse.

Däremot får kvinnan undervisa i det allmänna prästadömet, som t.ex. Priscilla gjorde. Hon kan vara diakonissa med sociala funktioner, men då inte uppträda som offentlig lärare i församlingen. I det civila samhället kan kvinnan dock delta i sådana uppgifter som är förenliga med hennes ställning i det kristna äktenskapet. I kyrkan har kvinnor i alla tider spelat en mycket viktig roll, inte minst i den kristna uppfostran av barnen och som förebedjerskor, men också som praktiska medhjälpare med många viktiga uppgifter i den kristna församlingen, t.ex. inom musiken. Varje kvinna är liksom männen och barnen medlemmar av det allmänna prästadömet och som sådana ägare av alla kyrkans skatter. På detta sätt representerar också varje kvinna Kristus, ty varje kristen är trolovad med Kristus. En kvinna kan därför t.ex. förrätta nöddop och även säga emot en villfarande biskop, ty Guds ord måste alltid komma först i den kristna kyrkan.

* * *

Litteratur.

Bibelcitaten är återgivna enligt Svenska Folkbibelns översättning 2015.

SKB = Svenska Kyrkans Bekännelseskriterier, Stockholm 1957

C.F.W. Walther: Die Stimme unserer Kirche in der Frage von Kirche und Amt, Zwickau, 4. uppl. 1894

C.F.W. Walther: Die rechte Gestalt einer vom Staate unabhängigen

Evangelisch-Lutherischen Ortsgemeinde, St. Louis, Mo. 1864

C.F.W. Walther: Americanisch-Lutherische Pastoraltheologie, St. Louis, Mo. 1875

Pieper-Mueller: Kristen dogmatik, Uppsala 1985

David Hedegård Bibeln, kvinnan och ämbetet, 1956